

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

**”Jag tänker att det är liksom
utvecklingen på något vis. Det går inte
att bromsa”**

**Skolkuratorers arbete med elever i en tid präglad av sociala
medier**

Anton Collinder och Tove Kjellberg

Kandidatuppsats SOPA 63
HT 2017

Handledare: Kristina Göransson

Abstract

Authors: Anton Collinder & Tove Kjellberg

Title: School Counseling in a Time Influenced by Social Media

Supervisor: Kristina Göransson

Assessor: Agneta Hedblom

The purpose of this study was to examine how school counselors use their discretion in a dynamic surrounding where social media is increasingly present in students' lives and furthermore to examine how school counselors use social media as a part of their work. Eight qualitative semi-structured interviews were conducted with school counselors in order to achieve the purpose of the study. These interviews were transcribed, coded and furthermore analyzed through a theoretical framework guided by the concepts of discretion using dynamic surroundings and previous research in the field of the study. The study found that school counselors lack clear guidelines regarding how to act in relation to new problem areas caused by the usage of social media. Despite having considerable discretion allowing them to develop their work with problems surrounding social media use, the lack of formal guidelines often made school counselors rely upon already established means of conduct. Some uncertainty regarding appropriate ways to work were present among the school counselors interviewed. The preventive work has adapted somewhat to better meet the new problem areas, but the lack of resources and evidence based models is hindering the development. The school counselors knowledge of the problem areas is good, however mostly based on their personal usage of and interest in social media. Formal knowledge and further training in the area is largely absent. With clearer guidelines, more resources for the development of the preventive work and further education in the field, the uncertainty among the school counselors could decrease. An increase in evidence based work in the field could motivate a greater allocation of resources from employers and schools regarding preventive work.

Keywords: discretion, school counseling, social media, psychosocial health

Förord

Vi vill tacka Kristina Göransson för outhärlig handledning och pepp. Det var alltid en fröjd att samlas i ditt lilla vindsrum för kloka kommentarer, råd och stöd.

Stort tack även till Karna i Socialhögskolans cafeteria. Av dig fick vi både kaffe och värme.

Innehållsförteckning

1. PROBLEMFÖRMULERING	5
SYFTE.....	7
FRÅGESTÄLLNINGAR.....	7
2. KUNSKAPSLÄGE	8
UTMANINGAR I SKOLKURATORERS ARBETE	9
UNGDOMARS FÖRÄNDRADE LIVSVILLKOR GENOM SOCIALA MEDIER	9
SOCIALT ARBETE OCH SOCIALA MEDIER.....	11
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	13
HANDLINGSUTRYMME I SOCIALT ARBETE.....	13
DET SOCIALA ARBETETS DYNAMISKA OMGIVNING	14
FRIHETSGRADER SOM PROFESSIONSTEORETISKT BEGREPP.....	15
4. METOD	17
VETENSKAPSTEORETISK ANSATS	17
VAL AV METOD	18
METODENS TILLFÖRLITLIGHET	18
METODMÄSSIGA BEGRÄNSNINGAR.....	19
GENOMFÖRANDE AV INTERVJUER	20
URVAL.....	21
ANALYSMETOD.....	22
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	23
ARBETSFÖRDELNING	23
5. RESULTAT OCH ANALYS	24
HANDLINGSUTRYMME - MÖJLIGHET ELLER KÄLLA TILL OSÄKERHET?	24
<i>Behov av riktlinjer</i>	24
OSÄKERHET LEDER TILL VEDERTAGNA TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	27
SOCIALA MEDIER SOM ARBETSVERKTYG	28
<i>Begränsade arbetstider som hinder</i>	29
<i>Resursbrist som hinder</i>	30
KUNSKAPINHÄMTNING.....	31
ANPASSNING AV ARBETET UTEFTER ELEVERNAS FÖRÄNDRADE LIVSVILLKOR.....	33
<i>Sömnproblem</i>	34
<i>Stress</i>	35
<i>Föräldrarbete</i>	36
<i>Social färdighetsträning</i>	36
<i>Utanförskap</i>	37
<i>Generationskillnader</i>	38
UTVECKLING AV SKOLKURATORERS ARBETE I FRAMTIDEN.....	39
6. SAMMANFATTNING OCH SLUTDISKUSSION	41
FRÅGESTÄLLNING 1 - FAKTORER SOM INVERKAR PÅ HANDLINGSUTRYMMET.....	41
FRÅGESTÄLLNING NR. 2 - SOCIALA MEDIER SOM EN DEL AV ARBETET	42
FRÅGESTÄLLNING NR. 3 - OM KUNSKAP.....	42
FRÅGESTÄLLNING NR. 4 - SKOLKURATORERS ARBETE MED FRÅGOR SOM RÖR SOCIALA MEDIER.....	43
FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING.....	45
7. REFERENSLISTA	46
BILAGA A: INTERVJUGUIDE.....	50
BILAGA B: BREV	51

1. Problemformulering

Bland barn i Sverige mellan 13 och 16 år använder 100 procent internet någon eller några gånger i veckan (Statens medieråd 2016). Många ungdomar är så kallade "högkonsumenter", vilket innebär att de använder internet mer än tre timmar om dagen. Som exempel är tre fjärdedelar av 16-åriga flickor högkonsumenter. Bland tonåringar är användandet av sociala medier¹ den vanligaste aktiviteten på internet (ibid.). Sociala medier är således centrala i ungdomars liv idag.

Enligt en undersökning gjord för Akademikerförbundet SSR upptar problem kopplade till sociala medier stort utrymme i skolkuratorers arbete (Novus 2016). Det framkom att 62 procent av de 464 tillfrågade skolkuratorerna ansåg att deras arbetsbelastning under det senaste året hade ökat i någon mån på grund av problem kopplade till sociala medier (ibid.). Exempel på sådana problem är dålig nattsömn (Cleland Woods & Scott 2016), social isolering och depression (Hoge et al. 2017) samt känslor av utanförskap (Schneider et al. 2017). Det kan alltså tänkas att skolkuratorerna står inför nya utmaningar och att det ställs nya krav på deras arbete. Dessutom ansåg sig mer än var tredje skolkurator i Akademikerförbundet SSRs (Novus 2016) undersökning inte få tillräcklig kompetensutveckling i arbetet. Att skolkuratorerna tampas med nya problemområden samtidigt som de inte får tillräcklig kompetensutveckling i arbetet gör det intressant att ta reda på hur de förhåller sig till dessa problemområden i sitt arbete. Undersökningen visar även hur sociala medier kan användas i skolkuratorernas arbete. Hälften av alla tillfrågade kuratorer använder sig i någon mån av sociala medier för att uppdatera sig om elevernas aktiviteter på nätet (ibid.). Dessa resultat gör det än mer angeläget att ta reda på hur skolkuratorer förhåller sig till detta relativt nya fenomen som en del i sitt arbete.

Cristine Isaksson (2014, s. 50) redogör i sin studie för hur skolkuratorernas arbetsuppgifter är vagt formulerade. Detta gör att handlingsutrymmet för skolkuratorer blir stort och komplext (ibid.). Denna komplexitet kan också tänkas vara ett resultat av hur socialt arbete beskrivs som ett arbete i processer (Svensson et al. 2008, s. 222). Sådana processer kan handla om

¹ I Levenson et al. (2016, s. 36) presenteras den tydliga definition som Microsoft Research Tech Fest har tagit fram av sociala medier: "en samling mjukvara som möjliggör för individer och nätverk av människor att samlas, dela, kommunicera, och i vissa fall samarbeta och spela". Exempel på populära sociala medier är Instagram, Snapchat och Facebook.

bland annat egen yrkesutveckling, samhällliga förändringsprocesser och klienters utvecklingsprocesser. Processerna kan bidra till en känsla av ständig rörelse och förändring för den professionelle (ibid.). Rörelsen och förändringen kan kopplas till en organisations *dynamiska omgivning* som Henry Mintzberg (1993) skriver om. Mintzberg menar att en organisation med en dynamisk omgivning ställer höga krav på flexibilitet hos den anställde. Möjligheten att formalisera eller standardisera arbetet är liten (ibid.). Den dynamiska omgivningen karaktäriserad av ständig rörelse och samhällliga förändringsprocesser skulle ytterligare kunna förstärka vagheten i arbetsuppgifterna för skolkuratorer och således även påverka att handlingsutrymmet blir större och mer komplext.

Den samhällliga förändringsprocess vi pekar på i vår studie är det ökade användandet av sociala medier, då detta är något som enligt ovan påverkar skolkuratorernas arbete. Kerstin Svensson et al. (2008, s. 222) menar att det bland socialarbetare ofta finns krav på handling, även i de fall då det inte finns konkret kunskap inom problemområdet. Detta gör att handlingarna kopplade till ny problematik likt den gällande sociala medier inte alltid bygger på kunskap inom de områden som behandlas (ibid.). Att med ett så stort och komplext handlingsutrymme hantera en ständigt dynamisk och föränderlig omvärld genom bland annat sociala medier kan göra att skolkuratorerna handlar med bristande kunskaper kring detta nya område. Det är därför intressant att ta reda på hur skolkuratorerna tar till sig ny kunskap kring detta föränderliga fenomen, vilken form av kunskap som finns, vilken kunskap som efterfrågas samt hur skolkuratorerna arbetar i de fall då kunskapen saknas.

Per-Erik Ellströms (1992, s. 21) övergripande teoretiska begrepp *frihetsgrader* kan användas för att förstå hur kuratorerna förhåller sig till ungdomars användande av sociala medier och dess påverkan på arbetet. Ellström beskriver hur den yrkesprofessionella har olika frihetsgrader i utförandet av sitt arbete. Dessa frihetsgrader handlar om möjligheten att själv tolka och definiera sina arbetsuppgifter, möjlighet att välja hur dessa uppgifter skall lösas och slutligen möjlighet att reflektera över och utvärdera resultatet av arbetet (Ellström, 1992 s. 21, 28). Begreppet frihetsgrader kan användas för att förstå på vilket sätt skolkuratorerna förhåller sig till eller utvecklar sitt arbete för att antingen förebyggande eller på ett individuellt plan arbeta med elevrelaterade frågor som rör sociala medier. Det kan även användas för att visa hur skolkuratorernas *objektiva* och *subjektiva handlingsutrymme* ser ut och vilka möjligheter och hinder som finns för eventuell utveckling av deras arbete. Genom att belysa dessa

möjligheter och hinder ökar förhoppningsvis förståelsen för vad som behövs för en utveckling av skolkuratorernas arbete som i längden bidrar till elevhälsan.

Studiens relevans för socialt arbete görs även tydlig genom propositionen *Hälsa, lärande och trygghet* (2001/02:14, s. 32). I propositionen beskrivs kompetens inom socialt arbete i elevhälsan enligt följande:

[...] att utifrån en helhetssyn på individen och dess svårigheter analysera, förstå och arbeta med sociala processer och problem på individ-, grupp- och organisationsnivå. [...] Eleven behöver få stöd att erfara och ta ansvar för sina behov och handla på det sätt som hon vill och behöver för att förändra villkoren i sitt liv.

Citatet ovan beskriver vikten av att som skolkurator använda sitt handlingsutrymme för att utveckla arbetet och för att sätta sig in i elevernas livsvillkor. Att undersöka hur kuratorer förhåller sig till utmaningar i sitt arbete och hur de använder sitt handlingsutrymme för att hantera nya problemområden i en ständigt föränderlig omvärld är viktigt för att i längden förstå hur arbetet med elevers hälsa kan fungera och utvecklas. Med utgångspunkt i professionsteoretiska begrepp som frihetsgrader och handlingsutrymme formulerar vi således följande syfte och frågeställningar:

Syfte

Syftet är att undersöka hur skolkuratorer använder sitt handlingsutrymme i en dynamisk omgivning där sociala medier spelar en allt större roll i elevernas vardag samt hur skolkuratorer själva använder sig av sociala medier som ett verktyg i arbetet.

Frågeställningar

- Vilka faktorer inverkar på skolkuratorers handlingsutrymme när det kommer till att arbeta med elevrelaterade problem kopplade till sociala medier?
- Hur använder sig skolkuratorer av sociala medier som en del av sitt arbete?
- Hur upplever skolkuratorer att deras kunskap ser ut kring sociala medier och ungdomars psykosociala hälsa och hur inhämtas denna kunskap?
- Hur arbetar skolkuratorer förebyggande såväl som på ett individuellt plan med elever kring frågor om sociala medier?

2. Kunskapsläge

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning inom studiens område. Inledningsvis presenteras en kunskapsöversikt kring forskning om skolkuratorers arbete. Detta för att ge läsaren en bakgrundsförståelse av hur skolkuratoren arbetar och vilka svårigheter som finns inom ramen för detta vilket är relevant för att kunna förstå hur nya problemområden påverkar deras arbete. Sedan presenteras tidigare forskning kring ungdomars förändrade livsvillkor kopplade till sociala medier. Här beskrivs vilka problemområden som sociala medier för med sig. Detta för att öka förståelsen för vilka problem som skolkuratorerna behöver förhålla sig till. Slutligen kommer ett avsnitt om hur socialt arbete över sociala medier kan gå till och vilka för- och nackdelar som hittills är signifikanta för den utvecklingen. Detta ger en inblick i vilka möjliga riktningar utvecklingen av skolkuratorsarbete och sociala medier kan tänkas ta framöver.

Kunskapsläget kring sociala mediers påverkan på ungdomars hälsa är utbrett, framförallt inom discipliner som rör psykologi och socialpsykologi. Forskningen på detta område är relativt omfattande även när det gäller socialt arbete. När det kommer till skolkuratorers arbete är forskningen däremot mindre omfattande. Vad gäller forskning kring skolkuratorers förändrade arbetssituation kopplat till nya problemområden har ingen forskning framkommit genom våra eftersökningar.

Kunskapssökningen under uppsatsarbetet har skett på flera olika sätt. Dels genom sökningar på vetenskapliga artiklar genom LUBsearch, Libguides och swepub med olika sökord relevanta för ämnet. Samtliga vetenskapliga artiklar som använts till studien är "peer reviewed". Därutöver har relevant litteratur sökts upp genom referenslistor från litteratur på ämnet. Tidigare uppsatser inom samma område har också använts för att ta reda på mer litteratur kring ämnet. I övrigt har internetsökningar på studiens område genomförts och på så vis har relevanta undersökningar och tidningsartiklar hittats gällande lämpliga ingångar till problemområden för vår studie. För att hitta relevant lagstiftning som rör skolkuratorers arbetsuppgifter har sökningar på skollagen och propositioner som rör denna genomförts. Slutligen har personliga samtal med lärare och handledare inspirerat till genomgång av litteratur kring teori och metod med relevans för studien.

Utmaningar i skolkuratorers arbete

I Åsa Backlunds (2007, s. 240) avhandling i socialt arbete identifieras problem med skolkuratorernas yrkesdefinition, som är förhållandevis otydligt reglerad genom lagstiftning och andra riktlinjer, vilket gör att kuratorernas arbete utformas mycket efter eget intresse och omgivningens önskemål. Rektorn och de resurser som finns tillgängliga blir således viktiga för utformningen av skolkuratorernas arbete (ibid.). En svårighet med skolkuratorernas otydliga yrkesroll är att det gör att arbetet kan utföras på många olika sätt vilket kan bidra till en osäkerhet i arbetet (Backlund 2007, s. 30-31). Denna osäkerhet kan även komma från otydliga förväntningar från skolledningen (Backlund 2007, s. 198). Även Isakssons (2014, s. 50-53) studie visar på problemet med skolkuratorernas vagt formulerade arbetsuppgifter. Isaksson menar att detta leder till ett så pass stort och komplext handlingsutrymme att skolkuratorerna istället känner sig begränsade i sitt arbete (ibid.). Skolkuratorer arbetar ofta med bristande resurser, vilket får till följd att det förebyggande arbetet får lida till förmån för ett mer akutinriktat arbete på individplan (Isaksson 2014, s. 56). Resursbrist kan även leda till att skolkuratorer nekas vidareutbildning som de har behov av och minskar utveckling av kompletterande kunskaper kring specifika arbetsmetoder (ibid.). Resursbristen skulle således kunna leda till att skolkuratorer inte får tillgång till relevant vidareutbildning gällande exempelvis sociala medier samt att de inte har tid att arbeta förebyggande med dessa frågor.

Ungdomars förändrade livsvillkor genom sociala medier

Redan vid 11 års ålder är det 80 procent som besöker sociala nätverk (Internetstiftelsen, 2017). Bland tonåringar är sociala medier den vanligaste internetaktiviteten (Statens medieråd, 2016). Användandet är vanligast bland flickor, hela 43 procent av de 17-åriga flickorna lägger minst tre timmar per dag på sociala medier. Bland de 14-åriga flickorna är det en tredjedel som använder sociala medier i en sådan utsträckning. Att det råder en förändring i livsvillkoren bland unga är det således ingen fråga om. Internetanvändande och användande av sociala medier är vanligare än det någonsin har varit och användandet ökar varje år.

Nedan kommer tidigare forskning att presenteras kring vad det ökande användandet av sociala medier får för konsekvenser. Eftersom skolkuratorer arbetar stödjande med de problem som uppstår för ungdomarna, kommer endast de negativa effekterna att presenteras. Under intervjuerna var det endast ett fåtal positiva effekter av sociala medier som lyftes av skolkuratorerna. Nedanstående negativa effekter tog de flesta av skolkuratorerna upp.

Dessutom har våra sökningar på forskning som presenterar positiva effekter gett mycket få resultat, medan forskningen på de negativa effekterna är omfattande.

De problem som sociala medier för med sig kan påverka skolkuratorernas arbete på så vis att de tvingas utforma arbetet annorlunda vilket motiverar varför vi valde att fördjupa oss i tidigare forskning på området. Det var också relevant att vi var väl insatta i ungdomars livsvillkor och de problemområden som rör sociala medier inför intervjusituationen. Eftersom vi genomförde semistrukturerade intervjuer behövde vi goda bakgrundskunskaper för att kunna ställa relevanta följdfrågor under intervjuernas gång.

Vilka är då de vanligaste nya problemområden som ungdomarnas utbredda användande av sociala medier medför? Dålig nattsömn är vanligt bland ungdomar och bidrar även till depression, oro och låg självkänsla (Cleland Woods & Scott 2016, s. 42). Eftersom just ungdomstiden är en period med ökad känslighet för just låg självkänsla, depression och oro, är nattsömnen extra viktig just i denna tid i livet. Det finns gott om forskning som sammanlänkar internetanvändande och dålig nattsömn, men även en del forskning på det nyare området, användning av sociala medier och dålig nattsömn. En anledning till den dåliga nattsömnen är att ungdomarna har sina telefoner med ljudet på bredvid sig under natten, för att kunna höra om något händer eller om någon skriver till dem under natten. En annan anledning är att ungdomarna har telefonen med sig då de ska sova och således somnar senare än de annars skulle gjort (ibid.). Även Jessica Levenson et al. (2016, s. 36) har funnit att ungdomar som använder sig mycket av sociala medier har signifikant mer sömnsvårigheter än andra.

Självuppfattning och ett mer utbrett negativt jämförande med sina jämlingar beskrivs av Erin Vogel et al. (2014, s. 207) samt Hui-Tzu Chou & Nicholas Edge (2012, s. 119) vilka redogör för hur människor som använder sig mycket av Facebook tror att andra användare är mer lyckade och lyckligare än vad de själva är. Även Benjamin Perry & Swaran Singh (2016, s. 223) beskriver hur uppfattningen att "gräset är grönnare..." är väldigt utbredd hos unga personer som jämför sig med andra genom sociala medier. Högre frekvent Facebook-användande associeras även med ältande, depression och minskat välmående (Vogel et al. 2014 s 207 & Feinstein et al. 2013 s 161). Ungdomar som använder sig av interaktion genom mobilen på ett sätt där det går ut över andra sociala relationer löper en större risk för att utveckla en social isolering och sedermera depression (Hoge et al. 2017). Enligt Patti

Valkenburg et al. (2006, s. 585) finns ingen tid i en individs liv där självuppfattningen påverkar självkänslan och välmåendet så mycket som under ungdomstiden. Under de tidiga ungdomsåren är individen också självfokuserad och övervärderar den utsträckning i vilken personer i omgivningen dömer och värderar hen (ibid.).

Elizabeth Hoge et al. (2017) beskriver hur personer med tendenser för social fobi är mer benägna att använda sig av sociala medier än av kontakt ansikte mot ansikte. Detta riskerar att öka på den sociala fobin, då dessa människor sällan tvingas att utsätta sig för social interaktion. Denna negativa spiral leder till en ökning av symtomen (ibid.).

I en tid då det är möjligt att ständigt vara i kontakt och kommunicera med sina vänner och sin familj, söker människor uppmärksamhet och kontakt nästan konstant över sociala medier (Schneider et al. 2017, 391). Detta medför dock att känslor av exkludering och utanförskap ökar när denna kommunikation uteblir. Människor som känner sig exkluderade i sitt användande på sociala medier, genom att de exempelvis upplever att de får för få "likes" eller kommentarer på en statusuppdatering, uppvisar även sämre humör, känsla av utanförskap och lägre känsla av meningsfullhet (ibid.).

De ovan nämnda negativa effekterna av ungdomars användande av sociala medier är en liten del av all forskning som finns att tillgå på området. Denna forskning är relevant för skolkuratorers arbete, som kan komma att förändras och anpassas efter denna utveckling. Enligt den undersökning av Akademikerförbundet SSR som vi tar upp i problemformuleringen påverkar den nya utbredda användningen av sociala medier samt de nya problem som detta användande medför skolkuratorers arbete (Novus 2016).

Socialt arbete och sociala medier

I antologin *Socialt arbete och internet* framträder ett antal teman som kan sägas sammanfatta mycket av hur sociala medier både påverkar och kan användas inom socialt arbete. Kristian Daneback (2016, s. 177) menar att informationssökning över sociala medier skulle kunna fungera som ett komplement till den kunskap som professionella socialarbetare ger till hjälpsökande. Han menar även att internet med dess forum och arenor fyllda av tillgänglig information inom områden som hjälpsökande uppfattar som angelägna bör användas av socialarbetare för att göra sig informerade om aktuella frågor (ibid.). På liknande sätt menar

Kristina Alstam et al. (2016 s. 144) att diskussionsforum för föräldrar på internet kan fungera som ett komplement i rådgivningsfrågor.

Något som också framkommer i antologin är ett genomgående resonemang kring hur socialt arbete över sociala medier kan komma att innebära och i många fall redan innebär en "lägre tröskel" för hjälpsökande när det gäller att komma i kontakt med hjälpinstanser (2016). Carl Ekeman (2016 s. 244) beskriver hur det framförallt är bland ungdomar som sociala medier innebär en mer tillgänglig och trygg kontaktyta till hjälpinsatser eftersom sociala medier är den kommunikationskanal som de flesta ungdomar nuförtiden är mest bekväma att använda sig av. Den relativa och upplevda anonymiteten som en chattbaserad kontakt innebär lyfts också fram som en anledning till varför ungdomar upplever att det är ett enklare och tryggare sätt att inleda en kontakt på (ibid.).

Eva Bohlin och Sevtap Gurdal (2016 s. 133) beskriver hur många av de antaganden som socialarbetare gör om ungdomars liv på sociala medier ofta inte är korrekta. Det är därför viktigt att socialarbetare vinnlägger sig om att göra sig informerade kring ungdomars liv över sociala medier för att förstå både vad sociala medier innebär i form av nya problemområden och möjligheter för ungdomar. Bohlin och Gurdal poängterar att det handlar om att som socialarbetare använda sociala medier men inte nödvändigtvis att använda dem på ungdomars vis, istället bör fokus ligga på att använda sociala medier för att öka sin egen förståelse för ungdomars livssituation och deras ständigt föränderliga livsvillkor (ibid.).

Det finns gott om exempel på plattformar över internet som har chatt- och frågefunktioner som innebär lättillgänglig hjälp för ungdomar och vuxna. Exempel på dessa är: BRIS-chatten, Malmö stads "chatta med en socialarbetare", "soctanter på nätet", Fråga UMO, tjejjouren och fältgruppen i Lund. Exemplet ovan gäller såväl frivilligorganisationer som mer klassiska former av socialt arbete inom olika delar av socialtjänsten. Inom skolkuratorns verksamhetsområde saknas det ännu liknande initiativ, enligt våra sökningar.

3. Teoretiska utgångspunkter

Studiens teoretiska ramverk består av tre ben. Samtliga av det teoretiska ramverkets begrepp syftar till att på olika vis beskriva faktorer som inverkar på hur skolkuratorer formar och utför sitt arbete. Det gör att ramverket är välanpassat och relevant för studiens syfte och frågeställningar. Först och främst utgår studien ifrån det vedertagna begreppet *handlingsutrymme* för att beskriva hur skolkuratorer formar sitt arbete efter egen kunskap, brukarnas behov och organisationens mål. Begreppet *frihetsgrader* kan ses som en utveckling av begreppet handlingsutrymme och går in i större detalj på vilka individuella samt organisatoriska faktorer som avgör och påverkar yrkesprofessionellas handlingsutrymme. Begreppet *dynamisk omgivning* utgör det sista benet och beskriver hur omvärldsfaktorer påverkar kraven på skolkuratorns arbete och därmed i sin tur ytterligare inverkar på handlingsutrymmet för den yrkesprofessionella.

Handlingsutrymme i socialt arbete

Michael Lipsky (2010, s. 3) definierar socialarbetare som "gräsrotsbyråkrater". Dessa är människor som arbetar inom offentlig verksamhet, interagerar direkt med klienter och som har ett visst handlingsutrymme (ibid.). Handlingsutrymmet handlar om att kunna bestämma vilken och hur stor insats de ska ge vardera klient och när de ska ge avslag (Lipsky 2010, s. 13). Eftersom arbetet ofta är för komplext för att det ska finnas regler och lagar som reglerar alla möjliga händelser som kan uppstå, samtidigt som arbetet handlar om människor, måste ett visst professionellt handlingsutrymme finnas för att bedömningar baserade på individens behov ska bli möjliga att utföra (Lipsky 2010, s. 15). Ett sätt att använda sitt handlingsutrymme kan vara att utveckla tillvägagångssätt för att effektivisera användandet av de tillgängliga resurserna på bästa sätt (Lipsky 2010, s. 144).

Svensson et al. (2008, s. 16-18) menar att socialarbetaren använder sitt handlingsutrymme för att kunna möta medborgarnas behov samtidigt som organisationens uppdrag fullföljs. Handlingsutrymmet formas av organisationens resurser och den enskilde socialarbetarens kunskap och intresse. Ett exempel på sådan kunskap rör vilka behov som de hjälpsökande har och vilka livsvillkor som personerna lever under. Författarnas resonemang kan sammanfattas i att den enskilde socialarbetaren åtnjuter en relativt stor frihet i sitt handlingsutrymme så länge tillräckligt stor hänsyn tas till de organisatoriska strukturer i form av exempelvis lagar och

regler som finns (ibid.). Handlingsutrymmet kan göra att socialarbetaren upplever en osäkerhet kring arbetssätt i brist på tydliga regler och riktlinjer (Svensson et al. 2008, s. 30). Även om regler och riktlinjer kan utformas till viss del, menar Svensson et al. att socialarbetarens arbete alltid kommer att präglas av ett visst mått av osäkerhet, på grund av människors och samhällets föränderlighet och komplexitet. Socialarbetaren måste alltså kunna hantera en ständig osäkerhet i sitt arbete (ibid.). Ett bekymmer med denna osäkerhet kan vara att det ofta finns krav på direkt handling i socialarbetarens arbete (Svensson et al. 2008, s. 222). Det kan råda tidsbrist, vilket gör att socialarbetaren snabbt måste välja ett sätt att lösa problemet även då det inte finns kunskap inom området som behandlas (ibid.).

Det sociala arbetets dynamiska omgivning

Precis som Svensson et al. (2008, s. 30) beskriver hur socialt arbete präglas av osäkerhet på grund av samhällelig föränderlighet och komplexitet beskriver Mintzberg (1993 s. 136) hur en organisations omgivning får konsekvenser för hur organisationen fungerar. En faktor han skriver om är stabilitet. En organisations omgivning kan variera från att vara stabil till att vara dynamisk. En dynamisk omgivning består i hög utsträckning av oförutsägbara händelser. Många olika saker kan påverka den dynamiska omgivningen, däribland förändrad teknik i omgivningen och oväntade förändringar i klienternas önskemål eller behov (ibid.). Skolkuratorns arbete kan således sägas vara dynamiskt, både avseende tekniskt förändrade omgivningar och förändringar i klienternas behov och önskemål. Den problematik som uppstått i och med ökat användande av sociala medier är av ett nytt slag och representerar således en del av den dynamiska omgivningen. Skolkuratorns arbete är alltid flexibelt i en dynamisk omgivning då det handlar om människor som har olika problem och vars behov därmed varierar. Mintzberg (1993 s. 137) menar att en organisation som har en stabil omgivning i hög utsträckning kan formalisera och standardisera arbetet. En organisation med en dynamisk omgivning kan däremot inte standardiseras på samma sätt, den måste ständigt vara flexibel för att möta de olika krav och önskemål som ställs på den. Strukturen blir således av ett organiskt slag istället för ett byråkratiskt sådant (ibid.).² Genom att ta med

² Mintzbergs dynamiska omgivning går att jämföra med Brantes et al. beskrivning av hur professionsutbildningar i olika utsträckning ger kunskaper som antingen bygger på en orörlig eller en föränderlig och flexibel kunskapsmassa (2014, s. 129). Den förra leder till ett mer statiskt och rutiniserat synsätt på den professionelles yrkesutövande, och den senare leder till att den professionelle ständigt söker nya tillvägagångssätt i yrkespraktiken (ibid.)

begreppet dynamisk omgivning kan en djupare analys göras av hur handlingsutrymmet påverkas av föränderliga omvärldsfaktorer såsom det ökade användandet av sociala medier.

Frihetsgrader som professionsteoretiskt begrepp

Ellström (1992) beskriver ett antal användbara begrepp som på olika vis knyter an till och utvecklar paraplybegreppet handlingsutrymme, däribland begreppet frihetsgrader. Ett antal faktorer på en arbetsplats avgör hur stora frihetsgraderna är för en yrkesprofessionell individ (1992 s. 21). Frihetsgraderna i sig delas in i tre olika begrepp: *tolknings-, handlings- och värderingsutrymme*. I studien kommer begreppen tolknings- och handlingsutrymme att användas. Tolkningsutrymmet avgörs av hur utnyttjad teknik och arbetets organisation ger individen större eller mindre utrymme att själv definiera och tolka arbetsuppgifterna. Möjlighet att välja hur uppgifterna skall lösas med avseende på metoder, tillgänglig tid, ordningsföljd etc. avgör i sin tur individens så kallade handlingsutrymme.

Ellström (1992, s. 21) menar vidare att en yrkesprofessionell persons förmåga att identifiera, utnyttja och om möjligt utvidga frihetsgraderna på arbetsplatsen avgör hur väl denne sedan kan utnyttja sin kompetens och sin potentiella handlingsförmåga. Dessa frihetsgrader inverkar troligtvis på hur väl en skolkurator kan anpassa och utveckla sitt arbete för att antingen förebyggande eller på ett individuellt plan arbeta med elevrelaterade frågor som rör sociala medier. Frihetsgrader som teoretisk utgångspunkt bör alltså kunna appliceras på hur olika skolkuratorer uppfattar sin möjlighet att utföra ett gott arbete i förhållande till nya problemområden som hur elever påverkas av sociala mediers ständiga närvaro.

Vidare gör Ellström en (1992, s. 28) för studien väldigt användbar uppdelning mellan *objektivt och subjektivt handlingsutrymme*. Det objektiva handlingsutrymmet kan användas för att beskriva hur en organisations utformning, teknologiska begränsningar och arbetsuppgifternas karaktär påverkar en professionell yrkesutövare i utförandet av sitt arbete. Det subjektiva handlingsutrymmet handlar om hur samma individ förhåller sig till det objektiva handlingsutrymmet. Antingen kan denne överskatta eller underskatta de objektiva handlingsutrymmets begränsningar och låta sig påverkas i olika grad därefter. Chanserna till kompetensutveckling ökar om individen lägger större fokus på det subjektiva handlingsutrymmet och vice versa (ibid.). Storleken på det subjektiva handlingsutrymmet avgörs av faktorer som rör organisationsklimat, individens självförtroende samt förväntningar vad gäller individens möjligheter till kontroll av egna handlingar och utfall (Ellström 1992, s.

82). Organisatoriska och tidsmässiga begränsningar eller individuella begränsningar som bristande självförtroende och låg själveffektivitet inverkar således negativt på det subjektiva handlingsutrymmet (ibid.). Ett undanröjande av sådana faktorer medför att arbetet kan utföras på ett bättre sätt (Ellström 1992, s. 42). Möjligheter till reflektion över arbetet inverkar däremot positivt på det subjektiva handlingsutrymmet och är grundläggande för att den professionelle skall kunna utvecklas av erfarenheter och öka sin yrkeskompetens. (Ellström 1992, s. 89). Detta är intressant att applicera på empirin i studiens analytiska del då vissa skillnader rörande ovan nämnda faktorer är tydliga i det empiriska materialet.

Ellström (1992, s. 38-39) gör också en användbar uppdelning mellan olika former av kompetens som kan sägas vara en begreppslig vidareutveckling av vad vi menar är paraplybegreppet handlingsutrymme. Kompetens kan delas in i *reell och formell kompetens*. Den formella kompetensen består enligt Ellström av innehållet i den formella utbildningen och av yrkesuppdragets definitioner. Den reella kompetensen består av den kunskap och erfarenhet som den professionelle faktiskt besitter och som är ett resultat av ständig kompetensutveckling och utövandet av olika former av subjektivt handlingsutrymme på arbetsplatsen (ibid.). Kompetensen formas alltså inte främst av utbildningens innehåll, utan är i stor utsträckning ett resultat av lärande och kompetensutveckling i själva arbetet (Ellström 1992, s. 40-42). Även detta resonemang används i studiens analytiska del.

Stycke borttaget.

4. Metod

Vetenskapsteoretisk ansats

Vi valde att göra en kvalitativ studie genom att utföra semistrukturerade intervjuer. Den vetenskapsteoretiska utgångspunkten för den avsedda studien benämner Bryman (2011, s. 33) som den hermeneutisk-fenomenologiska traditionen. Den hermeneutisk-fenomenologiska traditionen utgår ifrån tolkning av empirin snarare än mätbarhet. Inom det tolkande perspektivet utgår man ifrån att kunskap inte går att få tillgång till genom att mäta objektiva data. Istället behövs tolkningar av empirin (ibid.). Inom samhällsvetenskapen handlar det ofta om tolkningar av människors utsagor och handlingar och hur dessa utsagor och handlingar skapar mening för individen ifråga (Ahrne & Svensson 2011 s. 14). Den hermeneutisk-fenomenologiska traditionen bygger på en konstruktionistisk grund, inom samhällsvetenskapen innebär detta att sociala företeelser och deras mening för individen skapas av individerna själva och de sociala sammanhang som individen agerar inom (Bryman 2011, s 37). Vi utgick alltså ifrån att studiens informanter i sina utsagor bidrog till att skapa en uppfattning om verkligheten som vi tolkade genom vår teoretiska förförståelse och hermeneutiska angreppssätt.

I studien använde vi alltså en kvalitativ ansats och metod i form av intervjuer. Vår forskningsstudie hade som syfte att undersöka ett relativt begränsat antal skolkuratorers uppfattning om deras handlingsutrymme kopplat till de utmaningar som socialt arbete ställs inför när det handlar om elevers aktiviteter på sociala medier. Det vi var ute efter att undersöka var alltså utsagor och tolkningar från ett relativt begränsat antal individer. Kvalitativ data i form av individers tolkningar och utsagor är ofta mångfacetterad och flerdimensionell (Lind 2014, s. 125). Detta gör att vi i forskarrollen behövde inta ett tolkande perspektiv för att genom vår teoretiska förförståelse kunna säga något konkret om den empiri vi arbetade med vilket en kvalitativ metod möjliggör.

Val av metod

Enligt Peter Svensson (2011, s. 188) kan en kvalitativ studie antingen generera ny teori, ifrågasätta befintlig teori eller använda teori för att analysera empiriskt material. I denna studie användes teorin för att analysera empiriskt material. För att studien skulle kunna säga något om frågeställningen var det alltså motiverat med en viss teoretisk förförståelse och en något begränsad öppenhet inför vad vi var intresserade av att informanterna talade om. Därmed användes alltså semistrukturerade intervjuer istället för öppna.

Ulla Eriksson-Zetterquist & Göran Ahrne (2011, s. 36) beskriver hur intervjun är en effektiv metod för att undersöka hur ett antal individer inom en viss miljö ser på denna och dess förhållanden. I denna studie handlade det om skolkuratorer på grundskolor. Intervjuer handlar således inte om att utvinna ren fakta, utan snarare om upplevelser som informanterna har (ibid.). Formen av intervju som genomfördes var semistrukturerad. Detta innebär att intervjuaren har teman/intervjuguide förberedda, men att informanten har möjlighet att utforma svar under frihet (Bryman 2011, s. 206). Frågorna kastades om till ordningen och nya relevanta frågor tillkom under intervjuens gång. Den semistrukturerade intervjun var relevant för studien i fråga eftersom det område som undersöktes var förhållandevis specifikt. Därför var det viktigt att intervjuens riktning kunde styras till att handla om just det valda undersökningsområdet. Att ställa upp vissa på förhand definierade frågor eller teman att tala kring var därför bättre än att genomföra en helt öppen och förutsättningslös intervju. Det fanns även möjlighet att efter en intervju revidera de teman och frågor som ställts upp för att anpassa dessa än mer till studiens syfte och frågeställningar, vilket är något som inte är möjligt vid exempelvis en helt öppen intervju.

Metodens tillförlitlighet

Lind (2014, s. 132) talar om begreppen autenticitet, pålitlighet och träffsäkerhet för att beskriva hur en kvalitativ studie kan sägas uppnå en vetenskaplig tillförlitlighet. För att göra vår studie tillförlitlig utgick vi ifrån dessa begrepp i arbetet med vår undersökning. Med autenticitet avses huruvida det empiriska dataunderlaget uppnår en form av äkthet. I vårt fall innebar detta att vi tydligt klargjorde att det var just skolkuratorer på grundskolor som intervjuades. Bryman (2011, s. 357) beskriver olika kriterier för autenticitet eller äkthet. Ett kriterium är att studien ger en rättvis bild av de uppfattningar som framkommit bland informanterna (ibid.). Ett sätt att uppnå autenticitet var att använda oss av citat, vilket gjorde

det tydligt att informanterna är skolkuratorer och att det är deras egna ord vi använt i analysen. Däremot är det svårt att påvisa att det som skrivs i uppsatsen är en helt rättvis bild av empirin, men ett urval var nödvändigt, då empirin var omfattande.

Med pålitlighet menar Lind huruvida en studie genomförts på ett konsekvent vis som dessutom går att bedöma av utomstående (ibid.). Möjlighet till en bedömning av utomstående kan kopplas till begreppet transparens (Bryman 2011, s. 370). För att säkerställa pålitligheten i studien har det därför varit viktigt för oss att tydligt redovisa hur det har gått till vid kontakten med informanter, genomförandet av intervjuer och sedermera kodandet och tolkandet av empirin. Enligt Bryman (ibid.) kan det ibland vara svårt att uppnå forskningsmässig transparens i en kvalitativ studie eftersom dessa oftast inte bygger på omfattande urvalsprocesser som beskrivs på en detaljerad nivå och att det inte alltid framgår exakt hur analysen har genomförts. Under avsnitten som rör analysförfarande och urval har vi försökt kompensera för svårigheterna att uppnå transparens genom att på ett så rigoröst sätt som möjligt beskriva hur vi gick tillväga i dessa processer.

Med träffsäkerhet menas slutligen huruvida det empiriska materialet belyser det som skall studeras (ibid.). Detta uppnåddes genom en noggrant utformad intervjuguide (se bilaga A) som säkerställde att informanterna svarade på frågor och teman som rörde det som skulle undersökas.

För att materialet som framkom skulle vara så representativt som möjligt, intervjuade vi åtta personer. Detta gjorde att det blev säkrare och att materialet inte var beroende av enskilda personers egna åsikter om det studerade området (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 44). Mättnad i en kvalitativ studie kan nås när samma svar återkommer och ett mönster kan skönjas (ibid.). Även om informanternas fokus under intervjuerna skiftade en del, blev det tydligt efter transkribering och kodning att tonvikten låg på vissa områden och mönster blev tydliga. Därmed kan mättnad sägas ha uppnåtts i studien.

Metodmässiga begränsningar

Kvalitativa data kännetecknas av nyansrikedom och mångfacettering (Lind 2014, s. 124-126). Sådant material lämpar sig därför bra för tolkning. Däremot blir det svårare att säga något om generaliserbar representativitet eftersom kvalitativ empiri är så pass nyanserad och komplex att det tar mycket tid att analysera och bearbeta materialet. Detta gör att det på grund av tid-

och resursskäl är svårt att undersöka ett större antal enheter (ibid.). För att en kvalitativ vetenskaplig studie skall anses vara tillförlitlig är det därför viktigt att vara transparent i hur man bearbetat, kodat och tolkat det begränsade empiriska materialet vilket vi redogör närmare för under avsnittet om metodens tillförlitlighet.

Eftersom intervjuformen är en mycket flexibel metod för att samla in empiri krävs det att man i forskarrollen är insatt i ämnet som studien handlar om för att på så vis kunna hantera olika följdfrågor och riktningar som en intervju kan ta (Lind 2014, s. 126). Vi försökte förbereda oss genom att läsa in oss på studiens problemområde i så stor utsträckning som möjligt, men återigen var studien begränsad tidsmässigt vilket gör att den sortens förberedelse alltid hade kunnat vara än bättre.

En vanligt förekommande kritik mot intervjun som vetenskaplig metod handlar om hur en intervju alltid är en utsaga som präglas av själva intervjusituationen och de personer som den involverar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2011, s. 56-57). Olika faktorer kan påverka informanten att korrigera sin utsaga så att denna till exempel passar vad informanten tror att intervjupersonen vill höra, eller att informanten på olika vis kan vilja försöka att imponera på intervjuaren. Ett annat riskmoment är själva tolkningen av utsagan. Det ligger i själva tolkningens natur att den kan skilja sig från vad som informanten egentligen uttrycker. Detta gör att forskaren riskerar att påverka äktheten i det empiriska materialet (ibid.). För oss innebar det faktum att vi var två personer att vi kunde diskutera våra tolkningar med varandra för att närma oss en mer nyanserad slutgiltig tolkning av informanternas utsagor. Stycke borttaget.

Genomförande av intervjuer

Vid genomförandet av intervjuerna såg vi till att befinna oss på informanternas arbetsplats för att underlätta för dessa och för att säkerställa att intervjusituationen var trygg för informanten i fråga. Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2011, s. 46) påpekar att det är viktigt för informanten att känna sig trygg i intervjusituationen för att undvika eventuella problem störningsmoment som till exempel kan påverka informantens benägenhet att svara utförligt. Innan vi påbörjade intervjun tog vi oss tid att småprata och i lugn takt förklara hur den förestående intervjun skulle gå till, även detta gjorde vi som ett led i att försöka öka känslan av trygghet hos informanten. Vi frågade samtliga informanter om vi fick spela in intervjun och påbörjade

därefter samtalet. Eftersom vi var två intervjuare, höll en av oss i frågorna och den andra fyllde i med relevanta följdfrågor eller bortglömda frågor. Enligt Bryman (2011, s. 208) finns det inget som säger att två intervjuare är att föredra framför en, men vi såg många fördelar. Det var viktigt för oss att vara två, eftersom vi uppmärksammade olika delar av informanternas svar och ställde kompletterande frågor, vilket gav så uttömmande svar på frågorna som möjligt. Vår kunskap kring empirin blev dessutom djupare genom att vi båda hade hört intervjuarens ursprungliga svar. Vid analysen upplevde vi att detta underlättade våra diskussioner väsentligt. Då intervjuerna var semistrukturerade, fanns det utrymme för omkastning av frågor och tillägg i form av nya följdfrågor. Efter den första intervjun tillkom en fråga i vår intervjuguide (se bilaga A) som vi inte hade tänkt på innan och som utgjorde en viktig komplettering i insamlandet av empirin. Denna flexibilitet inför informanternas utsagor uppfattade vi som en av styrkorna med den semistrukturerade intervjun.

Urval

Vid kvalitativa forskningsstudier är det vanligt med ett målstyrt urval. Med detta menas att de enheter som undersöks har en direkt koppling eller relevans för studiens syfte och frågeställningar (Bryman 2011, s. 350). Även i denna studie användes ett sådant urval eftersom syftet och frågeställningarna var tydligt avgränsade till att beröra en specifik yrkesgrupps utsagor angående ett visst problemområde. Rolf Lind (2014, s. 131) skriver vidare att en kvalitativ studies empiri måste vara relevant i förhållande till undersökningens frågeställningar och teori. Detta motiverade ytterligare studiens målstyrda urval.

För att få tillgång till möjliga informanternas kontaktuppgifter använde vi oss av kommunala hemsidor som listade information om skolor och dess elevhälsoteam där skolkuratorerna oftast stod med. Efter det ringde vi upp möjliga informanter då vi tänkte att skulle bli lättare att få kontakt via telefon än via e-mail. Det gick fort att bestämma möten för intervju med tillräckligt många informanter. Skolkuratorernas arbetsplatser var spridda över ett flertal kommuner för att få en viss bredd i urvalet. Detta eftersom antal elever, anställningsform och arbetssätt skiftade mellan kommunerna. Dessutom hade skolkuratorerna arbetat i minst ett år för att i viss mån säkerställa att brist på erfarenhet inte skulle påverka arbetssättet i alltför hög grad. Bland de skolkuratorer vi intervjuade skilde sig antalet år de hade jobbat mellan 1,5 och 28. De hade olika anställningsformer, vissa var anställda direkt på skolan och andra genom socialtjänsten i kommunen. Antal elever som de hade ansvar för varierade kraftigt mellan 400

elever på en heltidstjänst och 1200 elever på en deltidstjänst. En av kuratorerna arbetade endast på en skola, medan alla de andra ansvarade för flera skolor samtidigt. Skolorna var oftast F-9, detta trots att vi inledningsvis endast var intresserade av kuratorer på högstadieskolor. Det visade sig dock att inga kuratorer endast hade högstadiet som ansvarsområde, vilket gjorde att vi fick anpassa vårt urval utefter tillgängligheten.

Analysmetod

Jens Rennstam & David Wästerfors (2015) beskriver utförligt hur en analys av empiriskt insamlat material går till och delar upp processen i tre steg: sortering, reducering och argumentation. För oss innebar detta att vi gjorde oss förtrogna med empirin genom vad Rennstam & Wästerfors (ibid., s. 80) beskriver som en rigorös läsning av de transkriberade intervjuerna. Detta var viktigt för att kunna göra en bra kodning av materialet. Själva kodningen syftade till att dela upp texten genom att skapa kategorier. Kodningen gjorde också materialet överskådligt och hanterbart inför den fortsatta analysen (ibid., s. 34). Vi kodade materialet med hänsyn dels till frågeställningarna, men även på ett sätt som tog hänsyn till den teoretiska förståelsen om handlingsutrymme och andra professionsteoretiska begrepp. Stora delar av texterna sorterades genom färgkodning efter utvalda teman. När kodningen var klar delades texterna upp så att allt inom samma tema stod tillsammans. På detta vis fick vi en överblick över vilka teman som var framträdande. Efter sorteringen gick vi vidare med den så kallade reduceringen som då vi valde ut representativa delar av den färgkodade empirin som på ett tydligt sätt visade på och förklarade de kategorier som konstruerades under kodningen. Samtliga teman sorterades därefter under rubrikerna *handlingsutrymme* och *professionalitet*. Dessa teman justerades efterhand som mönster blev tydligare i texterna.

Efter denna uppdelning blev det enkelt att reducera texterna till de teman som var mest framträdande. Den reducerade empirin visade hur kategorierna kunde användas för att förstå hur empirin kunde relateras till studiens frågeställningar (Rennstam & Wästerfors 2011, s. 203-205). För att genomföra detta använde vi oss av citat från intervjuerna blandat med egna redogörelser som sammanfattade delar av empirin som visade på våra utvalda analytiska teman. I den slutliga argumentationsdelen använde vi den genomarbetade empirin för att ställa denna i förhållande både till det teoretiska ramverket och till den tidigare forskning som legat till grund för problemformuleringen (ibid., s. 209). Därigenom ville vi visa om och i så fall hur resultatet gav svar på studiens frågeställningar.

Etiska överväganden

De etiska överväganden som gäller vid forskning handlar om ett medvetet begrundande kring vilka konsekvenser forskningen skulle kunna få såväl för deltagarna, andra forskare som för det övriga samhället (Kalman & Lövgren 2012, s. 9). Det värde som forskningsresultatet förväntas ge ska vägas mot möjliga risker i en så kallad forskningsetisk prövning (ibid., s. 11). I denna studie bedömdes ämnet som studerades vara av en relativt okänslig karaktär, vilket gjorde att riskerna med etiska dilemman var få. Gentemot deltagarna ska informationskravet, samtyckeskravet, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet tas i beaktande. Informanterna fick veta vilka anonymitetsåtgärder som vidtogs, för att de inte skulle kunna identifieras av uppsatsens framtida läsare. Vilka skolor det rör sig om eller annan identifierbar information nämns inte i uppsatsen.

Samtyckeskravet innebär att allt deltagande är frivilligt och att deltagande kan avbrytas när som helst vilket intervjupersonernas informerades om både skriftligt och muntligt. Denna information gavs via utskick per e-mail samt återkoppling vid genomförandet av intervjuerna. Nyttjandekravet handlar om att information från studien i framtiden endast kommer att användas i vetenskapligt syfte och exempelvis inte för kommersiellt bruk. Vardera deltagaren i studien informerades kring syftet med forskningen, metoder som användes och hur informationen hanterades för att undvika att obehöriga fick tag på den. Konfidentialitetskravet innebär en etiskt säker hantering av personuppgifter och data (ibid. s. 13-14). Det inspelade materialet raderades därför efter transkriberingen. Dessutom fick informanterna reda på att de skulle få möjlighet att läsa uppsatsen då den var färdigställd, och att en länk till denna skulle e-mailas till varje informant. Se bilaga B.

Arbetsfördelning

Till stor del har vi valt att arbeta gemensamt. De viktigaste textmassorna, såsom analys och metod skrev vi tillsammans. Böcker och artiklar lästes ibland enskilt och redogjordes för varandra i efterhand. Intervjuerna genomfördes gemensamt, men vi turades om att agera huvudintervjuare medan den andra ställde kompletterande följdfrågor. Transkriberingen av de åtta intervjuerna delades upp och gjordes enskilt medan kodningen gjordes gemensamt. Samtlig text lästes igenom av oss båda och korrigerades enligt bådars samtycke.

5. Resultat och Analys

Nedan presenteras studiens resultat och analys. Först kommer ett avsnitt som handlar om skolkuratorernas handlingsutrymme och hur detta kan ses som både en möjlighet och en begränsning. Därefter följer ett avsnitt om sociala medier som arbetsverktyg. Det tredje avsnittet behandlar på vilket sätt skolkuratorer utvecklar kunskap kring de nya problemområden som rör elever och sociala medier. Sedan följer ett avsnitt som tar upp hur skolkuratorerna anpassar sitt arbete utefter elevernas förändrade livsvillkor. Studiens analytiska del avslutas med ett avsnitt kring hur skolkuratorerna tror att deras arbete gällande elever och sociala medier kommer att utvecklas i framtiden. Genom denna uppdelning avhandlas vardera av studiens frågeställningar i samma ordning som frågorna är ställda.

Handlingsutrymme - möjlighet eller källa till osäkerhet?

Redan vid rekryteringen av informanter märkte vi att det fanns ett stort intresse för ämnet som skulle undersökas. De flesta skolkuratorer vi kontaktade ville gärna delta i studien och uttryckte även en nyfikenhet för ämnet. Under de åtta intervjuerna upplevde vi en stor diskussionsiver och samtidigt en hel del osäkerhet kring möjliga arbets- och förhållningssätt. Det framgick tydligt att studiens problemformulering var något skolkuratorerna ständigt tampades med och dagligen funderade kring, skolkuratorerna hade många frågor men inte nödvändigtvis några svar. Nedan kommer ett exempel ur intervju nr 1 om hur denna osäkerhet kunde framstå.

Informant nr 1: [...] det är komplext, det är väldigt behovsstyrt, mina svar och min inställning till det att det här arbetet nu här i klassen, det kanske visar sig att vi behöver göra något helt annat, jaha, ok. Och så får jag tänka om. [...] det är möjligt att om du kommer om ett år och ställer samma frågor, så kanske jag helt har växlat om, för det gick inte på nåt annat sätt, utan det blev så mycket och jag behövde hitta vägar in.

Behov av riktlinjer

Det framgick av de flesta av skolkuratorerna att det fanns ett behov av riktlinjer för hur skolkuratorsarbetet borde utvecklas för att anpassas till de nya utmaningar som ungdomars liv genom sociala medier medför. Det fanns idéer kring hur denna anpassning skulle kunna genomföras men få konkreta exempel på några vedertagna lösningar och ännu mindre

hänvisade informanterna till modeller eller lösningar framtagna av andra. Det vill säga att avsaknaden på externt formulerade riktlinjer och modeller var tydlig. Det framgick genom att ingen av skolkuratorerna hade riktlinjer att följa kring hur arbetet med de nya problemområdena kunde utformas, samtidigt som nästan alla uttryckte att det var ett viktigt område att utveckla.

Citatet i föregående stycke samt vad de flesta skolkuratorer sa kring avsaknaden av riktlinjer visar på hur det verkar finnas en viss obalans mellan det objektiva och subjektiva handlingsutrymmet. Arbetsuppgifterna framstår som komplexa samtidigt som graden av kontroll inför att hantera dessa verkar svag. Därmed uppstår det en obalans som enligt Ellström (1992, s. 81) försvårar för den professionelle att utvecklas inom sitt arbete. Ett tydligare objektiva handlingsutrymme i form av riktlinjer och färdigutvecklade metoder torde utjämna den sortens obalans. Detta stöds även av Backlunds (2007 s. 30-31) slutsats kring att skolkuratorernas roll är otydlig, vilket kan bidra till en osäkerhet i utformningen av arbetet. Även Isaksson menar att skolkuratorers vagt formulerade arbetsuppgifter gör att handlingsutrymmet blir stort och komplext (2014, s. 50). Den vagt utformade yrkesrollen kan här ses som otydligt objektiva handlingsutrymme som istället för att främja egna initiativ verkar hämmande på skolkuratorernas subjektiva handlingsutrymme. Ett exempel på detta är den osäkerhet vissa skolkuratorer uttryckte kring utformande av arbetet kring sociala medier, då det inte finns tydliga mål för hur detta arbete bör se ut. Informanten nedan ger ett exempel på detta:

Informant 1: Och jag tror absolut att man kan, jag tror att det går att hitta ett förhållningssätt, jag tror att jag håller den vägen att jag skiter i det, annars måste jag definiera det på ett sätt som jag tycker inte funkar. Och då tänker jag då är det bättre att jag skippar det.

Ovanstående nämnda obalans mellan det subjektiva och objektiva handlingsutrymmet lyftes i många av intervjuerna då det kom till frågor som rörde sociala medier. Detta uttrycktes på ett flertal olika sätt. En del ställde frågor till oss om hur de andra kuratorerna i studien arbetade och vilken tidigare forskning vi hade läst inom området. Många uttryckte att de tog med sig de diskussionsämnen som togs upp i intervjuerna, att de skulle fundera vidare kring dessa och ta med sig funderingarna till sina kuratorsgrupper. Vi fann att informanterna själva uppfattade att det fanns ett stort subjektiva handlingsutrymme att tillgå men att detta begränsades på grund av att det saknades kunskap exempelvis i form av riktlinjer och metoder om hur detta

subjektiva handlingsutrymme skulle kunna användas. På frågan om det fanns någon utarbetad plan kring kuratorernas arbete över sociala medier svarade samtliga att det inte fanns någon sådan, men att deras chefer förmodligen inte skulle motsätta sig detta. Ledningens eller organisationens ramar kan ses som en del av det objektiva handlingsutrymmet.

Skolkuratorerna hade alltså ett subjektivt handlingsutrymme eftersom organisation och ledning inte hindrade skolkuratorerna från att definiera innehållet i sitt arbete. Samtidigt begränsades arbetets utformning av det vaga objektiva handlingsutrymmet i form av otydliga riktlinjer från organisation och ledning. Hade skolkuratorerna haft en tydlig plan att tillgå, skulle det bli lättare för dem att inom ramen för denna plan utforma sitt arbete med hjälp av det subjektiva handlingsutrymmet. Nedan följer två citat som exemplifierar hur det vaga objektiva handlingsutrymmet för ett användande av sociala medier såg ut.

Informant 4: Vi skulle nog ha en diskussion med vår chef eller så, men vi har ganska fria händer om vi säger att vi vill finnas på Snapchat eller sådär så skulle det säkert vara okej, det tror jag. Men ingen sån utarbetad plan direkt, nej.

Informant 2: Jag tror att åtminstone är diskussionen öppen, det är inte ett nej liksom. Jag tror att om vi kom fram till att vi skulle testa det här så tror jag att det skulle finnas ett utrymme för det, det tror jag. Så där sitter nog hinder mer hos mig.

Citatet ovan visar hur informanten ger uttryck för möjligheten att använda sig av sociala medier som en del av sitt arbete, vilket tyder på ett subjektivt handlingsutrymme. Med tydligare riktlinjer från ledningen skulle informanten möjligtvis inte uppleva samma hinder till förändringen, då det objektiva handlingsutrymmet skulle bli mindre vagt och därmed fungera vägledande.

Det objektiva handlingsutrymmet i form av ramar och riktlinjer behöver ofta förändras och anpassas, eftersom den omgivning som skolkuratorer befinner sig i är dynamisk och föränderlig. I en dynamisk omgivning går det enligt Mintzberg (1993, s. 137) inte att standardisera arbetet, den anställde måste istället vara flexibel i olika situationer för att möta de varierande krav som ställs på denne. Även Backlund (2007, s. 240) skriver om hur kuratorn ofta får utforma sitt arbete för att möta omgivningens önskemål, vilket i studiens fall handlar om de behov som eleverna har och hur de kontinuerligt förändras. Frågan är alltså hur pass mycket objektiva handlingsutrymme i form av ramar och riktlinjer som kan formaliseras för att ändå möta kraven från den föränderliga dynamiska omgivningen. Kanske är det svårt

att utforma tydliga riktlinjer i en omgivning där förändringen sker i en takt som saknar historisk jämförelse? Detta påvisar svårigheterna att finna den balans mellan det objektiva och subjektiva handlingsutrymmet som ligger till grund för osäkerheten många av skolkuratorerna kände kring att utforma arbetet med ungdomar och de nya problemområdena. I nästkommande stycke kommer det redogöras för hur denna obalans skapar en osäkerhet som leder till att skolkuratorer istället för att utveckla sitt arbete faller tillbaka på vedertagna arbetssätt.

Osäkerhet leder till vedertagna tillvägagångssätt

Skolkuratorernas stora handlingsutrymme uttrycktes i intervjuerna både som något positivt och något som skapade osäkerhet. Mintzberg redogör för de stora krav på flexibilitet som ställs på organisationer i en föränderlig omvärld. Med dessa krav i åtanke blir det tydligt hur anpassning och föränderlighet är en förutsättning för att skolkuratorer ska kunna utforma ett nödvändigt handlingsutrymme för att kunna utföra sitt arbete. Samtidigt skapar denna ständiga föränderlighet en osäkerhet kring hur arbetet ska utföras. Nedanstående informant har förslag på hur denna osäkerhet skulle kunna avhjälpas.

Informant 1: [...] det hade nog behövt lyftas hur kan vi i vår profession ska förhålla oss både till elever med det här, det ni är inne på, att göra något grundligt, vad är fördelar och vad är nackdelar.

Informanten önskar få en bättre bild av vilka fördelar och nackdelar det finns med sociala medier, för att bättre kunna utforma sitt arbete. Osäkerheten kring detta samt obalansen mellan det subjektiva och objektiva handlingsutrymmet kan möjligtvis vara anledningen till att en stor del av informanterna uttryckte att de föredrar att arbeta enligt vedertagna tillvägagångssätt. En osäkerhet kring hur de bör omforma sitt arbete för att möta kraven från en föränderlig omvärld kan alltså tänkas leda till att de istället arbetar enligt vedertagna riktlinjer och modeller som inte nödvändigtvis är optimala för nya omvärldsförhållanden. Citatet nedan visar ett av de resonemang vi fick höra kring varför skolkuratorerna valde att inte anpassa arbetet.

Informant 2: Jag tror att vi har varit lite för traditionella och har sagt lite så att... Vi tror ju egentligen på möten på det här sättet, men förstår ju också att för eleverna finns det andra sätt. Så kanske det finns en liten rädsla för att ändra arbetssätt.

Citatet visar hur informanten tillsammans med sina kollegor lutar sig på vedertagna arbetsätt på grund av den trygghet det innebär, samtidigt som hen är medveten om behovet av förändring. Som skolkurator finns det liksom för alla socialarbetare ett krav på handling (Svensson et al. 2008, s. 222). I fall som rör problemområden där etablerade tillvägagångssätt saknas, blir därför handlingarna inte alltid kunskapsbaserade (ibid.). Många uttryckte tydligt hur de så länge som det var möjligt ville arbeta enligt etablerade arbetsätt, även om de insåg att de förr eller senare skulle tvingas att ändra på dessa. Citatet ovan exemplifierar hur skolkuratorerna ofta lutar sig på invanda och etablerade handlingsmönster. Detta sätt att resonera framkom i många av intervjuerna. Skolkuratorerna reflekterade även över att deras aktuella synsätt och förhållningssätt eventuellt skulle tvingas att revideras efter hand, då de kände ett ökat behov av anpassning av arbetsätt utefter utvecklingen. Ett exempel på detta följer nedan.

Informant 1: Jag kan känna lite när jag svarar på frågorna här nu också att jag har ett förhållningssätt som håller hyfsat än så länge, men jag säger emot mig själv där liksom att jag håller mig undan eller, äh, det går inte egentligen.

Sociala medier som arbetsverktyg

En av frågeställningarna i studien var hur skolkuratorerna använde sig av sociala medier som arbetsverktyg. I studien framkom ett behov av anpassning för att möta omvärldskrav när det gäller utformning av kontaktytor över sociala medier för skolkuratorer. Många av kuratorerna uttryckte att de insåg hur deras arbetsätt var aningen förlegat, och att de skulle tvingas anpassa sig till ungdomarnas sätt att kommunicera förr eller senare. Samtliga kuratorer menade att det fanns tydliga fördelar med att anpassa kontaktmöjligheterna till att inkludera sociala medier eftersom eleverna är vana vid den sortens forum och då det förmodligen skulle bli enklare för vissa elever att ta kontakt på det sättet. Denna uppfattning bland skolkuratorerna är i linje med det Ekeman (2016 s. 244) beskriver när det kommer till hur socialt arbete över sociala medier innebär en lägre tröskel för hjälpsökande individer. I citatet nedan framgår hur en av skolkuratorerna resonerar kring vilka fördelar som finns med sådana kontaktytor.

Informant 7: Och så har man, att under de här tiderna så svarar jag på meddelande. Jag hade nog tyckt att det hade varit ett ganska bra sätt för elever att knyta kontakt. För de är så vana

vid att göra det i andra sammanhang, så jag tror att för många är det ett stort steg att ta sig till en annan byggnad i skolan och knacka på och be om hjälp på det viset. Så jag tror absolut att man hade kunnat fånga upp ganska mycket på den vägen.

Även de andra skolkuratorerna uttryckte att det förmodligen hade varit lättare att få kontakt med vissa av eleverna om skolkuratorerna hade sociala medier som arbetsverktyg och som möjlig kontaktyta, vilket citatet nedan visar.

Informant 1: Och sen också såklart, det skulle vara mer lättillgängligt om de visste att det finns... om jag hade haft ett eller en massa olika instagramkonto, snapchat, alla de här möjliga... att då kan man bara slänga iväg nånting, att kontakten hade varit lättare att ta.

Begränsade arbetstider som hinder

Samtidigt som det subjektiva handlingsutrymmet för sådana kontaktytor alltså fanns, uppfattade vi det som att det objektiva handlingsutrymmet var begränsat för skolkuratorerna på så vis att sociala medier bygger på en annan tillgänglighet än en "vanlig" arbetstid. Sociala medier som forum är enligt skolkuratorerna något som inte kan begränsas till enbart vissa tider på dagen, vilket de menade försvårar eller omöjliggör användandet av dessa under rådande arbetssituation. Problem som de menade skulle kunna uppstå i användandet av sociala medier var exempelvis att bli kontaktad kvällstid med ett akut ärende, vilket skulle leda till etiska dilemman för kuratorerna. Att rektorerna eller cheferna skulle behöva ändra arbetstider eller tillsätta någon form av jour togs upp av flera av kuratorerna som ett sätt att ändå implementera användandet av sociala medier. En större förändring i det objektiva handlingsutrymmet skulle således behövas för att utforma ett hållbart sätt att använda digitala kontaktytor, vilket citatet nedan visar på.

Informant 4: Ja, vi har diskuterat väldigt mycket i vår kuratorsgrupp om vi ska ha någon Facebook, men vi har faktiskt landat i att vi nog faktiskt inte ska ha det för vi har fastnat i det här då hur ofta ska man kolla den. Och vad händer om det kommer in någonting sen eftermiddagstid eller så?

Bland de exempel vi hittat på socialt arbete som finns att tillgå på internet, är chattfunktionerna tidsbegränsade och således stängda större delen av dygnet, vilket förhindrar önskad kontakt utöver arbetstid. Liknande chattfunktioner togs sällan upp av skolkuratorerna

som alternativ då de menade att det vore problematiskt att begränsa sin närvaro över sociala medier. Skolkuratorerna menade att de skulle vara tvungna att använda sociala medier så som de är utformade för att användas, det vill säga med stor tillgänglighet, om de skulle framstå som trovärdiga inför skoleleverna. Citatet nedan lyfter problemet när en skolkurator inte skulle kunna svara inför den stora tillgänglighet en kontaktyta över sociala medier hade inneburit. Slutligen landade många av skolkuratorernas resonemang i att det därför är bäst att inte ha kontakt över sociala medier överhuvudtaget.

Informant 7: Om man liksom öppnar upp för det på något vis så blir det lätt utanför ens arbetstid och man kanske får ett meddelande om att liksom, jag mår jättedåligt jag vill ta livet av mig, så kanske man tittar på det på kvällen hemma och alltså ja det är nog för- och nackdelar med allt för jag tänker att man vill vara tillgänglig men det får inte hamna i en situation där man tänker att jag är inte ens på plats jag kanske inte ens är i stan vad ska jag göra med de här nu?

Resursbrist som hinder

En starkt bidragande faktor som lyftes fram av samtliga skolkuratorer var deras ständiga resursbrist. Resursbristen var något som präglade stor del av skolkuratorernas vardag. Alla kuratorer utom en hade ansvar långt över Akademikerförbundet SSRs rekommendation för antal elever, som ligger på 300. En del hade mer än tre gånger så många elever än vad som rekommenderas. Det som framförallt uppkom i intervjuerna var en önskan om att arbeta mer förebyggande, men något som kunde läsas mellan raderna var hur resursbristen även gick ut över möjliga förändringar i arbetssättet.

Backlund (2007) och Isaksson (2014) beskriver hur skolkuratorers arbete ofta präglas av bristande resurser, vilket enligt Isaksson får till följd att det akutinriktade arbetet kommer i första hand, medan det andra arbetet får lida. Planerande och förebyggande arbete få mindre utrymme då resursbristen är stor (Isaksson 2014). Många sa att de mestadels sysslade med så kallade brandsläckande insatser i likhet med vad Isaksson beskriver som akutinriktat arbete, såsom samtal med elever eller föräldrar efter att en akut händelse hade inträffat. En möjlig kontaktyta via sociala medier skulle i dagsläget gå ut över dessa arbetsuppgifter, menade flera. De brandsläckande insatserna var något som de upplevde måste utföras kom de i första hand, även om kuratorerna menade att förebyggande insatser skulle kunna minska

förekomsten av akuthändelser. Även utformandet av nya kontaktytor över sociala medier är alltså något som inte skulle hinnas med på grund av resursbristen, som citatet nedan visar:

Informant 5: Då hade man ju haft färre samtal alltså möten här, för man måste ju hinna lägga lite tid på det också. Det är det som är en bristvara. [...] eller att det hade blivit mindre av det andra på nåt sätt, alltså de fysiska mötena.

Citatet ovan visar hur arbetet med kuratorsarbetet över digitala kontaktytor helt enkelt inte hinns med då uppfattningen är att det kommer ta alltför mycket tid från det konventionella kuratorsarbetet.

Det kan sammanfattningsvis sägas att det som framkommit kring skolkuratorernas handlingsutrymme kopplat till utvecklandet av arbetet med skolungdomar och sociala medier till stor del handlar om en uppfattning att kuratorsarbetet bör anpassas mer till ungdomars nya livsvillkor, men att det ännu inte finns en tydlig riktning för hur detta ska gå till. Det finns ett intresse för att utveckla nya kontaktytor som är bättre anpassade efter ungdomars preferens för sociala medier, men bristande tid och resurser gör att skolkuratorer i stor utsträckning fortsätter att föredra konventionella arbetssätt.

Kunskapsinhämtning

När det gällde frågor som rörde kunskapsinhämtning kring sociala medier och ungdomars förändrade livsvillkor, svarade samtliga kuratorer att de lärde sig på egen hand. Det fanns ingen formell fortbildning att tillgå på området utan istället enstaka kurser som dock var dyra, svårtillgängliga och tidskrävande. Detta stämmer överens med de resultat som framkom i Akademikerförbundet SSRs (Novus 2016) undersökning, där mer än var tredje skolkurator inte ansåg sig få tillräcklig kompetensutveckling i arbetet. Även Isaksson (2014) pekar på ett behov av vidareutbildning bland skolkuratorer och menar att resursbrist är en vanlig anledning till att sådan nekats. Kunskapsinhämtningen skedde alltså istället genom egen användning av sociala medier, kuratorernas barns användning av sociala medier eller elevernas användning. Det uttrycktes ofta att kuratorerna kände att de ständigt var steget efter, att när de hade lärt sig något, hade ungdomarna redan gått vidare till något annat. Kuratorerna sa även att deras arbete kring problem kopplade till sociala medier utformades efter hand som problemen uppstod, att det var svårt att förutsäga vad som skulle kunna inträffa, som citatet nedan exemplifierar.

Informant 2: Alltså vi vet liksom inte allting som händer, utan det är först när det blir ett problem som det blir tydligt vad som kan hända på nåt sätt. Ja, de ligger steget före. Jag skulle kunna säga att vi kommer aldrig ifatt detta utan de ligger hela tiden... Också tänker man att herregud kan det vara såhär, va? Men de är så uppfinningsrika och det sker så snabbt.

I någon kuratorsgrupp använde sig kuratorerna av kollegialt utbyte av kunskap, så till vida att en av kuratorerna hade gått en kurs och sedermera delade med sig av denna kunskap till de andra kuratorerna. Denna form av kunskapsutbyte och kunskapsutveckling kan kopplas till Ellströms (1992, s. 41-42) begreppspar formell och reell kunskap. Han menar att den formella kunskapen handlar om utbildning och yrkesuppdrag, medan den reella mer berör vad den enskilde professionella kan och hur denna kunskap utformas av den enskilde själv. Den kunskap kuratorerna besitter kring sociala medier, handlar alltså om reell kunskap snarare än formell sådan. Ett behov av formell kunskap på området kunde skönjas i intervjuerna, många kuratorer menade att den kunskap de besatt berodde på deras eget användande eller huruvida de hade barn som använde sociala medier. En kurator som således varken hade barn eller själv använde sig av sociala medier kanske hade mindre reell kunskap på området. Detta skulle kunna innebära en risk att en viss inkonsekvens uppstår när det kommer till hur skolkuratorer arbetar med dessa frågor. Med mer resurser skulle således den formella kunskapen kunna utvecklas för att på så vis undvika denna eventuella inkonsekvens, vilket vi menar är i linje med Isakssons resonemang ovan.

Samtidigt är den utveckling som beskrivs ovan ett exempel på hur skolkuratorerna nyttjar sitt subjektiva handlingsutrymme för att fylla i de luckor av kunskap som behövs för att kunna utföra sitt arbete. Skolkuratorerna använder sitt tolkningsutrymme för att identifiera vilken kunskap som behövs för att möta de krav som ställs på deras arbete och tillgodogör sig sedan denna på eget initiativ. Detta visar också på vikten av att sätta sig in i målgruppen för sitt arbets livsvillkor likt Bohlin och Gurdal (2016, s. 133) beskriver. Vår studie visar att många skolkuratorer gör just detta genom att själva använda sig av sociala medier och att på egen hand ta reda på relevant information för att sätta sig in ungdomarnas föränderliga livsvillkor. Flera informanter använde sig även av internet som ett verktyg för att hitta information om de problemområden som rör ungdomar, vilket går i linje med det sätt Daneback (2016, s. 177) menar att socialarbetare kan tillgodogöra sig information kring aktuella frågor som rör klienterna. Citaten nedan visar på hur skolkuratorer utvecklar och tillgodogör sig kunskap

kring sociala medier och ungdomars livsvillkor både på egen hand och genom kollegialt utbyte.

Informant 8: Alltså dels läser jag mycket saker på nätet, vi har ju en kuratorsgrupp, det har man inte om man sitter ensam som kurator på en skola. [...] vi har ju möten regelbundet och vi diskuterar mycket och vi pratar mycket och funderar och så. Vi läser böcker tillsammans som vi sedan diskuterar, som en bokcirkel lite.

Informant 7: Så att man har lite koll på vad som händer och man försöker lära sig att hänga med. Men det kan man göra även som 60-åring om man har intresset alltså. Så att nej... Jag tänker nog att alla är ganska medvetna om det och försöker vara hyfsat pålästa och vi pratar en del om vad som är aktuellt just nu och nya appar och...

Citatet ovan visar hur informanten använder sitt egenintresse, vilket kan sägas vara en del av det subjektiva handlingsutrymmet, för att anpassa sig efter skolungdomarnas förändrade livsvillkor.

Anpassning av arbetet utefter elevernas förändrade livsvillkor

När det gäller skolkuratorernas anpassning av innehållet i sitt arbete är vår tolkning att det subjektiva handlingsutrymmet tillåter ett relativt stort tolkningsutrymme gällande hur arbetsuppgifterna bör anpassas för att svara inför elevernas behov och för att hantera situationer som uppkommer som ett resultat av problem kopplade till sociala medier. Det som vi tolkar att skolkuratorerna istället upplever som problematiskt när det kommer till just anpassningen av det konkreta arbetet är olika former av resursbrist. Det saknas för det mesta tid och ofta behövs det mer personal för att genomföra önskvärda insatser på arbetsplatserna. Detta tyder på att det finns många begränsningar kring det objektiva handlingsutrymmet gällande resursbrist. Det befintliga subjektiva handlingsutrymmet är dock en stor tillgång, då kuratorerna kan möta den dynamiska omgivningen genom att utforma insatser utifrån de behov som finns och i viss mån kompensera för begränsningar gällande det objektiva handlingsutrymmet i form av resursbrister.

Det var alltså framförallt när det gällde det förebyggande arbetet som skolkuratorerna hade anpassat sig på ett mer uttalat plan för att möta elevernas nya livsvillkor. De förebyggande insatser som nämndes kan grovt delas in i följande kategorier: Insatser kring stress, sömn,

utbildning till föräldrarna, diskussioner kring beteende på sociala medier, social färdighetsträning samt psykoedukativa insatser. De problemområden som skolkuratorerna ville arbeta förebyggande mot stämmer till stor del överens med vad den tidigare forskningen vi använt oss av i vår studie visar på. Detta tyder på att skolkuratorerna är insatta i ungdomarnas livsvillkor. Det blev tydligt i samtliga skolkuratorers utsagor hur de använde sitt subjektiva handlingsutrymme och tolkningsutrymme för att möta de behov som just de stod inför. De kunde även möta specifika behov i exempelvis olika klasser, till exempel om det förekom kränkningar över sociala medier i någon klass, kunde en föreläsning om detta sättas in. Många genomförde även mer allmänt förebyggande insatser kring sociala medier. Citatet nedan visar hur en informant utformat förebyggande arbete kring problem kopplade till sociala medier i en klass där det förekommit kränkningar över sociala medier.

Informant 6: Sen hade vi en stor insats kring det med föreläsare för föräldrar, personal och eleverna, en paneldebatt och lite sånt. Och samtal kring det. Och sen lugnade det ner sig faktiskt och här har vi också satt in i framför allt i åttan så har de en kurs om sociala medier och näthat och den grejen och och jag har även lektioner kring det i tvåan, trean.

Sömnproblem

Vid frågor som handlade om hur skolkuratorernas arbete hade förändrats och anpassats till ungdomarnas förändrade livsvillkor, var det som nämnts framförallt det förebyggande arbetet som lyftes. Gällande det individuella arbetet tyckte skolkuratorerna ofta att det såg likadant ut nu som tidigare, innehållet i deras samtal med enskilda elever var i stort sett detsamma som förut. Det som kunde skilja sig något var vilka råd skolkuratorerna gav eleverna för att kunna "koppla ner" mobilanvändandet och på så vis hantera stress eller för att förbättra nattsömnen. Detta upplevde flertalet skolkuratorer som ett återkommande problem. Informanten nedan redogör för den sortens problematik.

Informant 5: Men där det är liksom... sömnproblem, de sover för lite, för de hela tiden har telefonen bredvid sig i sängen också hör de ett pling också tittar dem också blir de störda i sömnen hela natten. Det tar lång tid innan de berättar det, men vi försöker kartlägga vad det är som kan vara anledningen till att de mår dåligt eller till att de inte finner någon ro, att de är uppe i varv alltid, så upptäcker vi att det beror ju mycket på att de är uppkopplade dygnet runt, helt enkelt. Och det klarar man ju inte av i längden.

Att sömnen påverkas negativt av användandet av sociala medier stöds även i forskningen (Cleland Woods & Scott 2016 & Levenson 2016). Eftersom sömnbrist även bidrar till depression, oro och låg självkänsla och eftersom just ungdomstiden är en tid med ökad känslighet för just låg självkänsla, depression och oro (Cleland Woods & Scott 2016), är det en viktig förebyggande insats som skolkuratorerna pratar om. Carl Lindgren (2014, s. 63-64) menar att skolkuratorer ska identifiera hinder för elevernas kunskapsinhämtning och hälsoutveckling och avhjälpa dessa. Att skolkuratorerna i vår studie var medvetna om sömnbristen som ett problem och hade funderat över förebyggande arbete som skulle avhjälpa detta, tyder på ett sådant tillvägagångssätt, vilket också kan anses vara ett sätt för skolkuratorer att använda sitt tolkningsutrymme för att identifiera elevernas stödbehov.

Stress

Alla skolkuratorer tog upp stress som ett stort problem för ungdomarna. De flesta kuratorer menade att sociala medier utgjorde en del i detta, även om de inte kunde veta säkert hur stor denna påverkan var. Eleverna upplevde större krav gällande många livsområden, däribland betygssystemet, vilket verkade vara den starkast bidragande faktorn till stress enligt skolkuratorerna. De förebyggande insatserna som togs upp på detta område var alltifrån föreläsningar om stress, strategier för att "koppla ner" mobiltelefonerna till dagliga mindfulnessövningar. Utformningen av dessa förebyggande insatser var till stor del ett resultat av skolkuratorernas egna initiativ och tolkningsutrymme och kan därför kopplas till deras subjektiva handlingsutrymme. Nedan följer två citat som visar hur skolkuratorerna med hjälp av sitt tolkningsutrymme och subjektiva handlingsutrymme formar innehållet i sin verksamhet.

Informant 3: Jag gör ju alltid det när jag är ute och jobbar med mitt värdegrundsarbete, oavsett faktiskt, jag riktar mer fokus på vissa klasser om lärarna vill, men jag har alltid med minst två powerpointbilder om sociala medier och hur det påverkas oss. Oftast brukar eleverna räcka upp handen och bidra med sina erfarenheter och så startar det en dialog. Det tänker jag på så vis är att arbeta med det, men främst på ett främjande eller förebyggande sätt.

Informant 6: Det är på mitt initiativ. Jag har lagt ut lektioner i alla klasser utifrån vad man tänker att de behöver och vi såg väldigt mycket stress i niorna.

Föräldrarbete

Några av skolkuratorerna var mer inriktade på föräldrakontakt och stärkande av föräldrabarnrelationen än andra. De riktade mycket av sitt förebyggande arbete mot föräldrarna, för att hjälpa dem att hantera ungdomarnas användande av sociala medier. Arbetet skedde framförallt på föräldramöten som anordnades av skolorna. Att föräldrarbetet var viktigt för dessa kuratorer kan kopplas till deras tolkningsutrymme. Dessa kuratorer menade att föräldrarbetet ingick i deras uppdrag, medan andra kuratorer inte alls arbetade direkt med föräldrarna. Detta visar en skillnad i tolkningen av det subjektiva handlingsutrymmet bland de olika kuratorerna. Informanten nedan ansåg att föräldrarna var en viktig länk i arbetet med eleverna.

Informant 2: Nej, det vi brukar uppmana föräldrar till exempelvis är att inte förbjuda, utan att istället vara nyfiken på något sätt vad det är barnen gör. För det förbjudna gör de i alla fall, det är bara det att sen utestänger man föräldrarna. Utan att istället liksom säga att uppmana föräldrarna att vara lagom nyfikna och berätta att vi vill bara veta att det är ok och är det något så kom och prata med oss. Men att ändå, är man orolig, be att få titta i deras telefon. Det handlar inte om att vara nyfiken utan om att bry sig. Så jag tror inte på förbud, för det kommer vi aldrig åt. Jag menar, får man inte spela datorspel hos nån då är man där man får. Man bara flyttar problemet.

Social färdighetsträning

Ett par av skolkuratorerna hade börjat lägga in vad som skulle kunna liknas vid social färdighetsträning i sitt förebyggande arbete även om det inte var så dessa insatser formulerades av skolkuratorerna själva. Flera av skolkuratorerna ansåg att det utbredda användandet av sociala medier tycktes påverka ungdomarnas förmåga att interagera socialt med varandra. Det var även flera som menade att social fobi är mer utbrett nu för tiden samt att depression oftare leder till social fobi. Detta menade skolkuratorerna delvis berodde på användandet av sociala medier. Denna uppfattning stämmer delvis överens med den tidigare forskning som Hoge et al. (2017) gjort gällande personer med tendenser till social fobi som på grund av sociala medier får en försämrad möjlighet att öva sig i basala sociala färdigheter.

Tendenserna till elevernas svårigheter att interagera visades bland annat i gruppdiskussioner där skolkuratorerna uppmärksammade att eleverna var obekväma på ett sätt som de inte hade varit innan sociala medier användes så utbrett. Det visade sig även genom att eleverna i

klasserna inte lärde känna varandra på samma sätt som de brukade göra förut. På en skola anordnade skolkuratoren så kallad "speed dating" för att eleverna skulle få öva sig på att prata med varandra och för att de skulle lära känna sina klasskamrater bättre, vilket förklaras i informantens citat nedan.

Informant 4: [...] "nu ska vi köra en övning från ett företag det här kan ni möta på liksom när ni kommer ut i arbetslivet och det kallas för speed-dating." [...] de frågar om varandra, de ska intervjua varandra och lyssna aktivt och så. Och man märker ju att några tycker det är jättekul och så frågar vi efteråt "lärde ni er något nytt? Hur kändes det här?" Och några tycker det är jättejobbigt och jättesvårt att genomföra en sån övning. Och vissa tycker ju att, vi kände ju faktiskt inte varandra fastän vi gått i samma klass nu tredje året och att de tyckte det var bra att det här borde vi göra mer, såna kommentarer kan vi få så det är nog rätt så nyttigt.

Detta arbetssätt tyder på att skolkuratoren i fråga har använt sig av sitt tolkningsutrymme för att identifiera ett nytt problemområde. Det är också ett exempel på hur reell kompetens kan utvecklas på arbetsplatsen.

Utanförskap

Ett stort problem som skolkuratorerna pratade om relaterat till sociala medier var känslan av exkludering och utanförskap hos eleverna. De menade att eleverna ofta jämförde sig med andra och det blev mer påtagligt att de stod utanför ett visst umgänge genom att de ständigt påmindes om detta genom sociala medier, vilket citatet nedan tydligt visar.

Informant 5: Sen är det ju relationer, det är mycket bråk på sociala medier, det är alltså att man utesluter varandra, man bildar grupper på FB kanske, där nästan hela klassen är inbjuden, men 3-4 är inte med i den gruppen, så vet de inte vad som händer också hör de andra som pratar också fattar de att den är ju inte vi med i och ja, det ställer till med mycket.

Skolkuratorernas kunskap om exkludering och utanförskap genom sociala medier stämmer överens med vad tidigare forskning visar. Nuförtiden är människor vana vid att vara i ständig kontakt med vänner och familj, vilket gör att de lättare känner sig exkluderade då denna kontakt uteblir. Känslan av exkludering leder även till sämre humör, känsla av utanförskap och lägre känsla av meningsfullhet (Schneider et al. 2017). Återigen är det tydligt hur skolkuratorerna ger uttryck för att vara insatta i ungdomarnas livsvillkor och hur detta knyter

an till sättet skolkuratorerna genom sitt tolkningsutrymme formulerar och ständigt reviderar de problemområden som de har till uppgift att hantera i sitt arbete.

Generationsskillnader

Ett vanligt diskussionsämne under intervjuerna var generationsskillnader kopplade till sociala medier. De flesta skolkuratorer menade att en vanlig skillnad mellan deras och elevernas generation är synen på digital tillvaro som något frångått från icke digital tillvaro. Skolkuratorerna menade att eleverna till stor utsträckning inte ser någon skillnad mellan sina liv över sociala medier eller sina liv i "verkligheten". Detta gör att skolkuratorerna tvingas bemöta detta nya synsätt bland eleverna i sitt arbete. Bland annat måste skolkuratorerna göra en avvägning kring när det är bäst lämpat att föra en dialog över sociala medier istället för ett konventionellt samtal, eftersom vissa elever enklare kan uttrycka sig genom en chatt. Alla skolkuratorer sa rakt ut att de föredrar att samtala ansikte mot ansikte, men att de förstår att vissa elever föredrar dessa nya kanaler. Skolkuratorerna menade att ett samtal via chatt skulle kunna vara ett första steg mot att träffas i ett konventionellt samtal vilket citatet på nästa sida visar.

Informant 1: Och där var det en elev som jag hade samtal med via Google Hangouts, för att hon uttryckte någonting att hon har så svårt att sätta ord på saker och ting när hon ska prata, hon ville hellre skriva. Så då hade vi en tid där vi chattade oss igenom och det funkade jättebra [...]

Citatet ovan visar också hur skolkuratoren använder sitt subjektiva handlingsutrymme för att upprätta kontakt med elever. Flertalet skolkuratorer uttrycker att användandet av sociala medier eller andra chattfunktioner gör att tröskeln för att elever ska ta kontakt med skolkuratorer sänks.

Den ovan nämnda medvetenheten kring generationsskillnader gjorde att vissa av skolkuratorerna för att hålla sig uppdaterade kring ungdomarnas liv genom sociala medier studerade de forum som var populära bland ungdomarna för tillfället. Detta tillvägagångssätt använde sig även hälften av alla tillfrågade kuratorer i Akademikerförbundet SSRs undersökning (Novus 2016). Kuratorerna i vår studie hade olika åsikter om detta "snokande", som någon benämnde det. En del såg det som något nödvändigt för att förstå ungdomarnas liv, medan någon tyckte att det kändes etiskt problematiskt. Informanten nedan visar hur hen använder sig av sociala medier för att uppdatera sig om ungdomars livsvillkor.

Informant 6: Dels så har jag snokat. Jag har hängt lite på deras ställen och så. Innan jobbade jag i en klass och då var jag inne på ASK och kollade för man kan se det ändå. Och det stod lite vad det handlade om, ASK har ju gått ner lite grann, men det är ju en hemsk app. Ja, men det är ju helt sjukt faktiskt.

En av skolkuratorerna menade att det inte fanns något behov av att på detaljplan sätta sig in i ungdomarnas vardag, eftersom en skolkurators uppgift inte är att vara kompis med ungdomarna, utan som representant för vuxenvärlden. Därmed valde denna skolkurator att inte ”snoka”, vilket visar på diskrepansen kring hur skolkuratorer använder sig av sitt tolkningsutrymme och hur skolkuratorer förhåller sig till behovet av att sätta sig in i ungdomars livsvillkor.

Utveckling av skolkuratorers arbete i framtiden

Efter ett par genomförda intervjuer utökades intervjuguiden (se bilaga A) med en fråga om hur skolkuratorerna tror att utvecklingen av deras arbete kommer att se ut i framtiden. Det fanns ett genomgående resonemang bland skolkuratorerna att det enda hållbara alternativet var anpassning efter elevernas sätt att kommunicera. Detta tyder på att skolkuratorerna ständigt arbetar flexibelt för att möta de behov deras dynamiska omgivning ställer på dem. Skolkuratorerna menade att eftersom sociala medier förmodligen kommer bli än mer utbrett bland eleverna, måste de oavsett vad de själv tyckte om det hitta sätt att arbeta utifrån dessa nya omständigheter. Citatet nedan visar hur en informant var införstådd i utvecklingen.

Informant 7: Men jag tänker att det är liksom utvecklingen på nåt vis. Det går inte att bromsa. Jag tänker att man måste bara lära sig att hitta sätt att förhålla sig till det och hjälpa dem i det.

Flera kuratorer såg att en viktig del av deras förebyggande arbete skulle bli att hjälpa ungdomarna att hitta sätt att ”koppla ner” i större utsträckning, för att på så vis hjälpa dem att bli mindre ”splittrade”, som det uttrycktes. Samtidigt som kuratorerna alltså behöver anpassa sig efter den dynamiska omgivningen med ökat användande av sociala medier, behöver de också använda sitt tolkningsutrymme för att värna om elevernas hälsa. I vissa fall handlar det kanske om att hjälpa eleverna att avstå från sociala medier. Det är alltså själva avvägningen mellan omvärldsanpassningen och att samtidigt lyckas värna om elevers hälsa genom att förmå elever att förhålla sig på ett hälsosamt vis till sociala medier som är ett uttryck för hur

de använder sitt tolkningsutrymme. Det exemplifierar också hur skolkuratorerna behöver hantera sitt komplexa handlingsutrymme.

Det fanns en tydlig skillnad mellan hur olika kuratorer såg på sociala mediers påverkan på eleverna nu och i framtiden. En del såg mestadels de negativa konsekvenser som elevernas användande av sociala medier förde med sig. De allra flesta benämnde både för- och nackdelar, men tyngdpunkten låg på nackdelar. Ett fåtal såg mestadels positiva sidor av användandet av sociala medier, exempelvis möjlighet till upprättandet av sociala kontakter för elever som annars hade haft svårare med detta. De skilda uppfattningarna hos kuratorerna gör förmodligen att de använder sitt tolkningsutrymme så att deras arbete kring dessa frågor utformas på olika sätt. Fram tills tydliga riktlinjer, som påverkar det objektiva handlingsutrymmet upprättats kring hur skolkuratorer bör arbeta med dessa frågor, blir det alltså upp till var och en att på egen hand med hjälp av sitt subjektiva handlingsutrymme utforma arbetet. Återigen medför detta en risk för att de olika skolkuratorerna arbetar på vitt skilda sätt med dessa nya problemområden. En skolkurator som ställer sig mestadels positiv till utvecklingen kommer inte hantera frågor som rör denna likadant som en som endast ser nackdelar.

Stycke borttaget.

6. Sammanfattning och slutdiskussion

Nedan presenteras en sammanfattning av studiens resultat tillsammans med våra egna slutsatser kring studien i form av en slutdiskussion. Sammanfattningen och slutdiskussionen följer studiens frågeställningar. Avslutningsvis kommer vi att ge förslag på vidare forskning inom studiens område.

Studiens syfte var att undersöka hur skolkuratorer använder sitt handlingsutrymme i en dynamisk omgivning där sociala medier spelar en allt större roll i elevernas vardag samt hur skolkuratorer själva använder sig av sociala medier som ett verktyg i arbetet. Frågeställningarna presenteras och diskuteras var för sig för att redogöra för i vilken utsträckning dessa har besvarats i studiens resultat.

Frågeställning 1 - faktorer som inverkar på handlingsutrymmet

Den första frågan berör vilka faktorer som inverkar på skolkuratorers handlingsutrymme när det kommer till att arbeta med elevrelaterade problem kopplade till sociala medier. Det framkom att skolkuratorernas subjektiva handlingsutrymme var stort och skulle tillåta arbete över sociala medier, men att det objektiva handlingsutrymmet satte hinder för detta genom begränsade arbetstider och bristande riktlinjer. De bristande riktlinjerna gjorde att skolkuratorerna kände en osäkerhet kring utformandet av kontaktytor över sociala medier, även om de hade haft möjlighet att göra detta. Denna osäkerhet gjorde i sin tur att många av kuratorerna höll utvecklingen ifrån sig så länge de kunde. Samtidigt var samtliga kuratorer i studien överens om att det var omöjligt att inte förhålla sig till utvecklingen. Vår slutsats är att skolkuratorernas utmaning ligger i att hantera omvärldsanpassningen och det faktum att elever alltmer lever sina liv genom sociala medier samtidigt som skolkuratorerna måste värna om sitt uppdrag att främja elevers hälsa och skolgång. Hur detta ska gå till är inte självklart men flera av skolkuratorerna pratade om vikten av att förmå eleverna att förhålla sig till sociala medier på ett hälsosamt vis genom att exempelvis finna strategier för hur de ska "koppla ner" ibland. Vi menar att detta är ett exempel på hur skolkuratorerna använder sitt tolkningsutrymme för att utföra sitt uppdrag under oklara och föränderliga omständigheter.

Således påverkas skolkuratorernas objektiva handlingsutrymme av yttre faktorer som föränderliga tekniska omständigheter rörande omvärlden i stort, organisatoriska resursbrister och avsaknad av riktlinjer, samtidigt som det mer individuella subjektiva handlingsutrymmet

används för att på olika sätt hantera dessa yttre påverkansfaktorer. En större balans mellan det subjektiva och objektiva handlingsutrymmet skulle främja skolkuratorernas utveckling inom arbetet. Ett exempel på detta är riktlinjer kring hur skolkuratorerna skulle kunna arbeta över sociala medier. Hade sådana riktlinjer funnits, skulle det förmodligen bli lättare för skolkuratorerna att med minskad osäkerhet utforma ett sådant arbete.

Frågeställning nr. 2 - sociala medier som en del av arbetet

Frågeställning nr. 2 handlar om hur skolkuratorer använder sig av sociala medier som en del av arbetet. Skolkuratorerna i studien använde sig inte av sociala medier som ett arbetsverktyg i någon större utsträckning, mer än för att uppdatera sig kring elevernas aktiviteter och för att inhämta kunskap kring deras livsvillkor. Sociala medier användes alltså inte för att interagera eller för att bedriva något slags professionellt arbete med skolungdomar, även om de flesta skolkuratorer såg fördelar med sociala medier, såsom en lägre tröskel för att söka hjälp. Anledningen till att skolkuratorerna inte använde sociala medier som en del av sitt arbete var framförallt att det saknades riktlinjer för hur ett sådant arbete skulle gå till och att de uppfattade att det saknades resurser att på egen hand utveckla ett sådant arbetssätt. De hade också farhågor kring den tillgänglighet sociala medier utgör, vilket hade gjort det svårt för skolkuratorerna att motsvara de förväntningar elever eventuellt hade kunnat ha när det kommer till professionell kontakt över sociala medier. En slutsats vi drog av detta är att resursbrist framförallt i form av begränsade arbetstider inte motsvaras av det som är ett uttryck för skolkuratorernas tolkningsutrymme, det vill säga att kuratorsarbete över sociala medier kräver en hög grad av tillgänglighet. Detta sätt att tolka hur sociala medier bör användas kan sägas begränsa det komplement som sociala medier skulle kunna utgöra i skolkuratorernas arbete.

Frågeställning nr. 3 - om kunskap

Den tredje frågeställningen handlade om hur skolkuratorer upplevde att deras kunskap såg ut kring sociala medier och ungdomars psykosociala hälsa och hur de inhämtade denna kunskap. När det gäller denna fråga svarade samtliga skolkuratorer att de inhämtade kunskap genom kollegialt utbyte och genom att själva använda sig av sociala medier eller genom att lära sig av sina barn och eleverna på skolan. Detta såg vi som ett uttryck för hur skolkuratorerna använde sitt subjektiva handlingsutrymme och tolkningsutrymme för att definiera vilken sorts kunskap de behövde ta till sig och utveckla för att kunna svara inför elevernas förändrade

livsvillkor och medföljande problem. Vidare kopplade vi även denna form av kunskapsinhämtning till begreppet reell kompetens, som till skillnad från den formella kompetensen handlar om praktiskt lärande på arbetsplatsen istället för det som ingår i formell utbildning. Skolkuratorerna menade att kompetensen gällande vilka problem ungdomar ställs inför idag är god, samtidigt som de på flera sätt uttryckte en osäkerhet och önskade sig mer fortbildning och tydligare praktiska och etiska riktlinjer i hur arbetet med elever inom detta område skulle gå till.

Det vi har uppmärksammat i vår studie som är viktigt i förhållande till frågan om kunskap är att skolkuratorerna uppfattar omfattningen och innebörden av elevers problem kopplade till sociala medier på olika sätt. Detta menar vi är ett resultat av hur reell kompetens formas på olika sätt när det saknas formell kompetens och tydliga riktlinjer i hur arbetet bör utföras och vad det bör bestå i. Att den reella kompetensen skiljer sig åt menar vi kan leda till att skolkuratorernas arbete utformas inkonsekvent. Vissa riktlinjer som skulle utgöra en gemensam grund för skolkuratorerna skulle kunna underlätta för dem att arbeta med dessa frågor genom att göra det objektiva handlingsutrymmet mindre vagt. Detta skulle kunna hjälpa skolkuratorerna att bättre använda sig av sitt subjektiva handlingsutrymme utan att känna den osäkerhet många av dem idag känner. En förutsättning för att kunna forma sådana gemensamma riktlinjer och för att få tillgång till formell kompetens på området är att skolkuratorerna får mer resurser i form av tid och pengar för att kunna utforma exempelvis handlingsplaner och digitala kontaktytor. En annan förutsättning skulle kunna vara gemensam fortbildning kring fördelar och nackdelar med sociala medier, för att skapa en mer gemensam bild av det nya problemområdet.

Frågeställning nr. 4 - skolkuratorers arbete med frågor som rör sociala medier

Studiens sista frågeställning handlade om hur skolkuratorerna arbetade förebyggande såväl som på individplan med frågor som rör sociala medier. I studien framkom att de flesta skolkuratorerna framförallt hade anpassat sitt förebyggande arbete till att handla om dessa nya problemområden, medan arbetet på individplan såg i stort sett likadant ut som tidigare. Det fanns enligt de flesta ett stort behov av förebyggande arbete på området, något som dessvärre inte hanns med i särskilt stor utsträckning, även detta förklarades med resursbrist. I den mån de hann, använde flera av skolkuratorerna sitt subjektiva handlingsutrymme och sitt tolkningsutrymme för att utforma förebyggande insatser kring de problemområden de uppfattade som aktuella när det gäller elever och sociala medier. Insatserna handlade

framförallt om stress, sömnproblem, sociala färdigheter, föräldrautbildning och diskussioner kring beteende på sociala medier. Dessa problemområden stämde överens med tidigare forskning på området.

I många fall valde skolkuratorerna att arbeta som de “alltid hade gjort”, då de kände en osäkerhet kring hur de skulle anpassa sitt arbete. Det fanns i och med skolkuratorernas resursbrist mycket lite utrymme för anpassning av arbetet i form av upprättande av exempelvis digitala kontaktytor, vilket också knyter an till den tidigare frågeställningen gällande hur skolkuratorer använder sociala medier som en del av sitt arbete. En slutsats vi tidigare redogjort för handlar om hur ett tydligare objektiva handlingsutrymme i form av riktlinjer och utformande av gemensamma metoder skulle kunna bistå skolkuratorer att anpassa sig efter den dynamiska omgivningen. Osäkerheten de kände kopplade vi till ett vagt objektiva handlingsutrymme. Däremot hade skolkuratorerna ett stort subjektivt handlingsutrymme, som möjliggjorde utveckling av nya arbetssätt. Med reservation för att denna slutsats saknar tydlig anknytning till studiens resultat vill vi ändå poängtera att skolkuratorernas egna subjektiva handlingsutrymme ibland kanske får anses tillräckligt för att dessa ändå skall kunna utforma nya arbetssätt, i brist på tydliga riktlinjer och modeller. Annars menar vi att det finns en risk att utveckling av kuratorsarbete kopplat till skolungdomar och sociala medier inte utvecklas i den utformning och takt som behövs. Detta kan kopplas till skolkuratorns dynamiska omgivning, som gör det svårt att standardisera arbetet alltför mycket. Flexibiliteten i skolkuratorernas subjektiva handlingsutrymme är ett måste för att möta denna dynamiska omgivning.

Vi menar att studiens syfte och frågeställningar har besvarats i så pass stor utsträckning som studiens omfattning möjliggjorde. Vår metodologiska ansats gav svar som inte går att generalisera på ett övergripande allmänt plan eftersom vi enbart hade möjlighet att intervjua ett begränsat antal skolkuratorer. Samtidigt är det vår uppfattning att de tolkningar vi gjort av empirin genom att applicera vårt teoretiska ramverk ändå bidragit till en ökad förståelse för det fenomen vi velat undersöka. I nästa avslutande del kommer vi ge förslag på vad vi menar är möjliga studier som hade kunnat bidra ytterligare till forskningsområdet.

Förslag på vidare forskning

Då sociala medier är ett relativt nytt fenomen och då användandet ökar varje år, finns det många kunskapsluckor på området. Forskningen inom vilka problem användandet av sociala medier kan medföra är som tidigare påtalats utbrett, däremot finns det mycket lite forskning på positiva effekter av sociala medier. Det finns även mycket lite forskning på hur skolkuratorers arbete påverkas av nya problemområden. För att skolkuratorer ska kunna rikta sina insatser dit de framförallt behövs, bör forskningen på de positiva effekterna också utvecklas. Dessutom behövs forskning på hur det förebyggande arbetet bör se ut, för att skolkuratorerna ska kunna arbeta evidensbaserat även inom detta område. Som skolkuratorernas arbete ser ut idag är det mestadels utformat av dem själva. Med mer forskning kan arbetets kvalitet säkras, och med evidensbaserad forskning som grund kan även förebyggande insatser motiveras med större tydlighet, vilket förhoppningsvis kan påverka arbetsgivare att tilldela skolkuratorerna mer resurser.

Ett förslag är att forskningen inom vår studies område i framtiden riktar in sig på att försöka identifiera salutogena perspektiv på sociala mediers effekter och användningsområden inom skolkuratorernas arbete. Detta då en allmän uppfattning bland skolkuratorerna är att sociala mediers påverkan inte kommer minska utan snarare fortsätta att öka. Ett annat perspektiv som behöver undersökas är vilka långtidseffekter användandet av sociala medier medför. Detta är något som kommer att behöva undersökas fortlöpande, då det är just tiden som är den utforskade faktorn.

7. Referenslista

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Alstam, Kristina, Plantin, Lars & Daneback, Kristian (2016). Evidensbaserad kunskap på internet - föräldraforum som exempel. I Daneback, Kristian & Sorbring, Emma (red.) (2016). *Socialt arbete och internet*. Stockholm: Liber.

Backlund, Åsa (2007). *Elevvård i grundskolan: resurser, organisering och praktik*. Stockholm: Stockholms universitet.

Bohlin, Eva & Gurdal, Sevtap (2016). Social mobilisering och organisering via sociala medier. I Daneback, Kristian & Sorbring, Emma (red.) (2016). *Socialt arbete och internet*. Stockholm: Liber.

Brante, Thomas, Johansson, Eva, Olofsson, Gunnar & Svensson, Lennart, G. (2014). *Professionerna i kunskapssamhället: en jämförande studie av svenska professioner*. Stockholm: Liber.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Chou, Hui-Tzu, & Edge, Nicholas (2012). 'They Are Happier and Having Better Lives than I Am': The Impact of Using Facebook on Perceptions of Others' Lives, *Cyberpsychology, Behaviorist & Social Networking*, Vol. 15, No. 2, pp. 117–121.

Cleland Woods, Heather & Scott, Holly (2016). #Sleepyteens: Social media use in adolescence is associated with poor sleep quality, anxiety, depression and low self-esteem. *Journal of Adolescence*. Vol. 51, pp. 41-49.

Daneback, Kristian, (2016). Expertsajter på internet: information och kunskaper kring sexuella frågor. I Daneback, Kristian & Sorbring, Emma (red.) (2016). *Socialt arbete och internet*. Stockholm: Liber.

Ekeman, Carl (2016). Uppsökande arbete på internet. I Daneback, Kristian & Sorbring, Emma (red.) (2016). *Socialt arbete och internet*. Stockholm: Liber.

Ellström, Per-Erik (1992). *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet*. Stockholm: Publica.

Eriksson-Zetterquist Ulla & Ahrne Göran (2011). Intervjuer. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Feinstein, Brian A., Hershenberg, Rachel, Bhatia, Vickie, Latack, Jessica A., Meuwly, Nathalie, & Davila, Joanne (2013). Negative social comparison on Facebook and depressive symptoms: Rumination as a mechanism, *Psychology Of Popular Media Culture*, Vol. 2 (3), pp. 161-170.

Hoge, Elizabeth, Bickham, David & Cantor, Joanne (2017). Digital Media, Anxiety, and Depression in Children. *Pediatrics*, Vol. 140, no. 2, pp. 76-80.

Internetstiftelsen (2017). *Svenskarna och internet 2017*. <http://www.soi2017.se> [2017-12-04]

Isaksson, Cristine (2014). Skolkuratorers handlingsutrymme – gränser, legitimitet och jurisdiktion. *Socialvetenskaplig tidskrift*. No. 1. pp. 47-66.

Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (2012). Etik i forskning och etiska dilemman. I Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (red.) (2012). *Etiska dilemman*. Malmö: Gleerups.

Levenson, Jessica C., Shensa, Ariel, Sidani, Jamie E., Colditz, Jason B., Primack & Brian A. (2016). The association between social media use and sleep disturbance among young adults. *Preventive Medicine*. Vol. 85, pp. 36-41.

Lind, Rolf (2014). *Vidga vetandet*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lindgren, Carl (2014). Barns hälsa och välbefinnande i ett kulturellt och socialt sammanhang. I Milerad, Josef & Lindgren, Carl (red.) (2014). *Evidensbaserad elevhälsa*. Lund: Studentlitteratur.

Lipsky, Michael (2010). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage foundation.

Mintzberg, Henry (1993). *Structure in Fives - Designing Effective Organisations*. New Jersey: Prentice Hall.

Novus (2016). *Kartläggning skolkuratorer – Akademikerförbundet SSR*
https://akademssr.se/sites/default/files/files/novus_pdf_skolkuratorer_160104.pdf
[2017-11-11]

Prop. 2001/02:14 s. 32. *Hälsa, lärande och trygghet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015). *Från stoff till studie*. Lund: Studentlitteratur.

Perry, Benjamin I. & Singh, Swaran (2016). A virtual reality: Technology's impact on youth mental health. *Indian Journal of Social Psychiatry*, Vol. 32, No. 3, pp. 222-226.

Schneider, Frank M., Zwillich, Britta, Bindl, Melanie, J., Hopp, Frederic R., Reich, Sabine & Vorderer, Peter (2017). Social media ostracism: The effects of being excluded online. *Computers in Human Behavior*, Vol. 73, pp. 385-393.

Statens medieråd (2016). *Vad gör barn på nätet?*
<https://statensmedierad.se/larommedier/manniskanonline/vadgorbarnpanatet.339.html>
[2017-11-09]

Svensson, Kerstin, Johansson, Eva & Laanemets, Leili (2008). *Handlingsutrymme - utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur.

Svensson, Peter (2011). Teorins roll i kvalitativ forskning. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Valkenburg, Patti M., Peter, Jochen & Schouten, Alexander P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *Cyber Psychology*. Vol.9, No 5, pp. 584-590.

Vogel, Erin A., Rose, Jason P., Roberts, Lindsay R. & Eckles, Katheryn (2014). Social Comparison, Social Media, and Self-Esteem. *Psychology of Popular Media Culture*, Vol. 3, No. 4, pp. 206–222.

Bilaga A: Intervjuguide

Hur länge har du arbetat som skolkurator?

Hur många elever har du ansvar för?

Hur påverkas ditt arbete som skolkurator av elevernas användning av sociala medier?

Hur påverkas elever du kommer i kontakt med av sociala medier? (Be om exempel)

Kommunicerar du med elever och föräldrar över sociala medier?

(Hur ser den sortens kommunikation ut rent konkret? Och hur fungerar den rent konkret?)

Hur ser din erfarenhet ut gällande kuratorsarbete över sociala medier?

(Be om exempel)

Vilka fördelar tycker du att det finns med kuratorsarbete över sociala medier?

(Be om exempel) Preventivt?

Vilka utmaningar tycker du att det finns med kuratorsarbete över sociala medier?

(här kan juridiska och moraliska frågor utvecklas)

Hur pratar ni kollegialt om sociala medier som del av ert arbete?

(Be om exempel) Extern handledning?

Finns det någon utarbetad plan på din arbetsplats när det kommer till skolkuratorers kommunikation med elever över sociala medier?

Hur tycker du att kunskapen ser ut kring frågor som rör sociala medier bland skolkuratorer?

Hur ser du på utvecklingen i framtiden?

Är det något mer du skulle vilja prata om som har med frågeställningen att göra och som vi har glömt att fråga?

Bilaga B: Brev

Hej! 27/10 2017

Vi heter Anton Collinder och Tove Kjellberg och vi studerar sjätte terminen på socionomprogrammet på Lunds Universitet. Under hösten skriver vi kandidatuppsats. Syftet med uppsatsen är att studera hur skolkuratorer arbetar med ungdomar i en tid där sociala medier spelar en allt större roll i elevernas vardag. Uppsatsarbetet kommer att baseras på intervjuer med åtta skolkuratorer från olika grundskolor.

Vad roligt att du vill delta i en intervju! Intervjun kommer att ta mellan 30 och 45 minuter och du bestämmer själv var den ska genomföras. Deltagandet är frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan. Du kommer att vara anonym och varken ditt, skolans eller skoldistriktets namn kommer att framgå i uppsatsen. Intervjun kommer endast att användas för denna studie och materialet kommer att förstöras efter att vår uppsats har blivit godkänd. Uppsatsen kommer att finnas tillgänglig i Lunds universitetsbiblioteks databas LUP efter att den har godkänts.

Vi ser mycket fram emot att träffa dig! Hör gärna av dig om du har några frågor eller funderingar.

Vår handledare är Kristina Göransson, universitetslektor på Socialhögskolan, Lunds universitet. Hennes kontaktuppgifter är kristina.goransson@soch.lu.se.

Med vänliga hälsningar

Anton Collinder 0734-426865

Tove Kjellberg 0701-734695